

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

**İKİ ÜLKE, İKİ KADIN YAZAR:
JUANA MANSO, EMİNE SEMİYE**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep ÇELİKEL

Ankara-2013

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

**İKİ ÜLKE, İKİ KADIN YAZAR:
JUANA MANSO, EMİNE SEMİYE**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep ÇELİKEL

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Şebnem ATAKAN

Ankara-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

İKİ ÜLKE, İKİ KADIN YAZAR:
JUANA MANSO, EMİNE SEMİYE

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Şebnem ATAKAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (.../.../2013)

Zeynep ÇELİKEL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

GİRİŞ: XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ VE ARJANTİN.....1

1. JUANA MANSO VE EMİNE SEMİYE

1.1 Juana Manso.....8

1.1.1 Yaşamı.....8

1.1.2 Yazınsal yaşamı.....18

1.2 Emine Semiye.....25

1.2.1 Yaşamı.....25

1.2.2 Yazınsal yaşamı.....34

1.3 İki Yazarın Yaşamlarının Benzeşen ve Ayrılan Yönleri.....42

2. “KOMUTANIN AİLESİ” (LA FAMILIA DEL COMENDADOR) VE “SEFALET” YAPITLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....47

2.1 İzlekler açısından karşılaştırılması.....55

2.1.1 Kadın.....55

2.1.2 Aile.....64

2.2 Biçim ve dil açısından karşılaştırılması.....68

SONUÇ.....82

ÖZET.....85

SUMMARY.....86

KAYNAKÇA.....87

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, aynı dönemde farklı ülkelerde yaşamış olan kadın yazarlar Juana Manso ve Emine Semiye'nin yaşamları ve birer yapıtlarıyla örneklendirilerek yazınsal yönleri karşılaştırmalı bir biçimde incelenmeye çalışılmıştır.

UNESCO'nun "Thinkers on Education" projesi kapsamında Juana Manso'yla ilgili bir makaleyi tercüme ettikten sonra, onun yazınsal kimliğiyle ilgilenmeye başladım. Manso'nun etkinlikleri ve yapıtları oldukça ilgimi çekince, tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Şebnem Atakan'ın da yönlendirmesiyle Türkiye'de çağdaş hangi kadın yazarların olabileceği konusunda araştırmaya girdim. Ablası Fatma Aliye, Şair Nigar, Makbule Leman gibi döneminin öncü kadınları arasında yer alan Emine Semiye'nin bu grup içinde ismi en az geçen kadın yazar olması kendisine olan ilgimi arttırdı. Bunun sebeplerinin neler olabileceğini ve yazarın yazınsal, siyasal ve toplumsal etkinliklerini araştırmak için kütüphanelere yöneldim; Milli Kütüphane, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi ve Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde tarama çalışmaları yaptım. Ayrıca internet üzerinden Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden ve eksiksiz metni bulunan birçok başka kaynaktan da faydalandım.

Özellikle Milli Kütüphane’de yaptığım tarama çalışmaları sonucunda Emine Semiye’nin ulaştığım yapıtlarının ve mektuplarının tamamı Arap abecesiyle yazılmış olduğundan, her ne kadar araştırmış ve kopyalarını dijital formatta Milli Kütüphane’den temin etmiş olsam da okuma ve yorumlama aşamalarının yol açtığı zorluk ve sıkıntı dolayısıyla çalışmada zaman kaybetmemek adına, yazar ve yapıtları hakkında yazılmış kitaplar, tezler ve makalelere başvurdum. Özellikle Şahika Karaca’nın daha önce yaptığı transkript ve tercümelemlerden yararlanmanın, referans olarak da belgelerin orijinaleri yerine Karaca’nın yapıtının ilgili kısımlarının gösterilmesinin daha uygun olacağı kanaatine vardım.

Juana Manso ve Arjantin tarihi hakkındaki kaynaklara ulaşmak pek kolay olmadı fakat internette tam metnin sunulduğu yapıtlarla beraber yıllarını Juana Manso araştırmalarına veren ve sonunda elindeki tüm belge, bilgi, makale, kitap vb. kaynakları bir internet sitesinde bir araya getiren Arjantinli araştırmacı María De Giorgio’nun çalışmaları benim için büyük ölçüde yol gösterici oldu. Bunun yanısıra Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi veritabanı bağlantılarının ve Google Kitaplar’ın, dünyanın çeşitli kütüphanelerinde yer alan kaynakların eksiksiz metinlerini sunma cömertliğinden de faydalandım.

Çalışmamızın ilk kısmında söz konusu yazarların yaşamları, hem kişisel hem yazınsal yönleriyle ele alınacaktır. Tıpkı yaşadıkları dönemin

tarihi olguları gibi yaşamlarının da yapıtlarına etki ettiğini düşünerek, önceliği kişisel ve yazınsal yaşamlarına verdik. Ardından her iki yazarın birer yapıtını inceleyerek önce izleksel açıdan, devamında da içerik ve biçim açısından karşılaştırılması şeklinde değerlendirmeye çalıştık.

Karışıklığı önlemek amacıyla kitap isimlerini koyu renkle, öykü isimlerini italik biçimde, gazete ve dergi isimleriniyse koyu renkle italik biçimde yazmayı uygun bulduk.

Bana destek olan, beni doğruya yönlendiren ve her anlamda bana yol gösteren sevgili danışmanım Doç. Dr. Şebnem Atakan'a, akademisyen olmanın ne demek olduğunu tüm yaşamı boyunca kanıtlayan ve bizi bir yerlerden gördüğüne inandığım sevgili dayım Doç. Dr. Haluk Konuralp'e ve son bir yıldır tez hazırlığının her aşamasında bana güç veren canlarım anneme, babama, kardeşime, sevgilime, en önemlisi de biricik anneanneme sonsuz şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ: XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ VE ARJANTİN

Juana Manso ile Emine Semiye'nin inceleneceği ve karşılaştırılacağı bir çalışmanın başlangıcında, yazarların yapıtlarından önce, içinde buldukları sosyal durumla bu sosyal duruma zemin hazırlayan ya da onu oluşturan siyasi ortamın, dolayısıyla yazarların içinde yaşadığı tarihi koşulları incelemenin yerinde olacağını düşünüyoruz. Her insanın olduğu gibi bir yazarın da kişiliğini, tavrını, görüşlerini oluşturan etkenler arasında en baskın olanı, içinde bulunduğu dönemdir. İnsan gördüklerine ve yaşadıklarına göre bir tarafa yönelirken başka bir tarafa cephe alır, savunduğu ülkelerin peşinden gider. Bu doğrultuda, çalışma konumuzu oluşturan yazarlar Juana Manso ve Emine Semiye'nin yaşamlarından ve yapıtlarından önce, yaşadıkları dönemde ülkelerinin durumunu, tarihi olayları özetle aktarmak istiyoruz.

Osmanlı Devleti

XIX. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için pek de kolay bir dönem olmamıştır. Zira devletin hızla dağılmaya ve beraberinde parçalanmaya başladığı dönemdir. Yaşanan bu dağılma sürecinin başlamasına esas olarak Fransız Devrimi'nin sonuçları, Sanayi Devrimi ve savaşlar sonunda yapılan anlaşmalarla diğer ülkelere tanınan ayrıcalıklar gibi Osmanlı Devleti'ni derinden sarsan olayların neden olduğu söylenebilir. Avrupa devletleri

tarafından Osmanlı Devleti için kullanılan *hasta adam* benzetmesi yine bu yüzyılda ortaya çıkan bir yakıştırmadır. (Fendoğlu, 2002: 238)

1700'lü yıllarda uğranılan askeri yenilgiler sonucunda karşı tarafa tanınan ayrıcalıklar, aslında Osmanlı Devleti'nin bozulan askeri düzeninin bir sonucu olmuştur. Sırların ve Yunanlıların ayaklanmasının ardından yaşanan Rus Savaşı, Osmanlı Devleti ve Mehmet Ali Paşa'nın arasındaki soruna İngiltere, Fransa ve Rusya'nın dışarıdan müdahil olması, ardından Osmanlı Devleti aleyhinde maddeler içeren Londra Sözleşmesi ile Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanması ve Mısır Sorunu'nun ardından Avrupa ülkelerinin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaya başlaması, 1860'lı yıllara kadar yaşanan ve Osmanlı Devleti'ni güçsüzleştiren olgulardır. Bunların yanısıra 1839 yılında Tanzimat Fermanı ve 1856 yılında Islahat Fermanı'nın ilan edilmesi ve bu çerçevede; yeniçerilerin sık sık ayaklanmasının ardından Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması, yerine Nizam-ı Cedid adıyla yeni bir birliğin kurulması, ordunun eğitim şeklinin ve yapısının değiştirilmesi, 1876 yılında ilk anayasal yönetim olan I. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ve 1889 yılında İttihad-ı Osmanı Cemiyeti'nin¹ kurulması gibi gelişmeler, dirlik ve düzen sağlamak amacıyla yapılan yenilikler gibi görünse de getirdiği sonuçlar olumlu olmamıştır.

¹ Başlangıçta devletin anayasal bir düzene kavuşmasını amaçlayan gizli bir dernek olarak 1889 yılında kurulan örgüt, anayasanın kabul edilip II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra İttihat ve Terakki Fırkası adıyla iktidarı denetleyen bir siyasi parti halini almış, 1912'deyse iktidar partisi olmuştur.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu koşullar daha da zorlaşmıştır; Kırım Savaşı (1853-1856), Rus Savaşı (1877-1878), Yunan Savaşı (1897) gibi büyük mücadelelerin ardından Rusya'nın kendi amaçları uğruna Balkan uluslarını ulusçuluk kavramıyla kışkırtması, Osmanlı Devleti için dönülmez bir gerileme noktasına varmakla sonuçlanmıştır. Tek tek bağımsızlıklarını kazanan Bulgarlar, Karadağlılar ve Sırp'lar imparatorluk yapısının çökmesine sebep olmuştur diyebiliriz. Bu gelişmeler karşısında ülkenin dağılmasını önlemek amacıyla Osmanlıcılık, İslamcılık, Turancılık, Türkçülük akımları ortaya konmuş, fakat İmparatorluğun çöküşüne bunlar da engel olamamıştır.

XIX. yüzyılın sonu, XX. yüzyılın başına denk gelen dönemde yaşanan Trablusgarp Savaşı (1911-1912), Balkan Savaşları (1912-1913), I. Dünya Savaşı (1914-1918), Çanakkale Savaşları (1915-1916)'nın ardından 23 Nisan 1920'de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından saltanatın kaldırılması (1922) ile Osmanlı Devleti resmen yıkılmıştır.

Tüm bu olumsuzlukların yanısıra XIX. yüzyıldaki yenileşme çabalarının somut sonuçları, bu dönemi tamamıyla karanlık addetmemek adına, şu şekilde sıralanabilir: Devletin idari merkezinin güçlendirilmeye çalışılması, ceza ve ticaretle ilgili yeni yasaların çıkarılması, posta ve telgraf teşkilatının kurulması, ilk demiryollarının yapımına başlanması, yerel belediyelerin kurulması, ilk kez bir eğitim bakanlığının kurulması, ilk kız

ortaokulunun açılması, Robert Koleji ve Galatasaray Mekteb-i Aliye-i Sultanisi olarak ilk özel okulların açılması, üniversite dengi olan Dar-ül Fünun'un kurulması, Avrupa ülkelerine öğrenciler gönderilmesi ve oradan öğretmenler getirilmesi. (Ortaylı, 2001: 188-189)

Arjantin

Çalışmamızın konusunu oluşturan diğer yazar Juana Manso'nun ülkesi Arjantin'in XIX. yüzyıl tarihinden bahsedecek olursak; bu dönem Arjantin'de bağımsızlık hareketleriyle başlamış, ardından uzun yıllar sürecek iç savaflara sahne olmuş, anayasal düzenin kurulmasından sonraysa muhafazakar yöneticilerin hakimiyetinde ülke kolay olmayan bir dönemden geçmiştir.

1492 yılında Amerika kıtasının Avrupalılar tarafından keşfedilmesi ve İspanyollar, Portekizliler, Fransızlar ve İngilizlerin yerli halkları her türlü zulme maruz bırakarak söz konusu topraklarda haksızca egemen olması doğrultusunda, İspanya Kralı I. Carlos'un hizmetindeki İspanyol asilzade Pedro de Mendoza'nın 1536 yılında, bugün Buenos Aires olarak bilinen bölgede ilk yerleşimi kurmasıyla Arjantin de kolonileşmeden nasibini almış olur.

Arjantin’de İspanyol yönetimine karşı verilen bağımsızlık mücadelesinin 1806 yılında başladığını söyleyebiliriz. 1810-1816 yılları arasında toplanan üç farklı meclisin çalışmaları ile sürdürülen bağımsızlık hareketleri, 1816 yılında kurulan *Genel Kongre* ile sonuçlanır; Arjantin resmen bağımsızlığını ilan eder ve 1817 yılında da Güney Amerika Birleşmiş Eyaletler Anayasası ilan edilir (Atakan, 2012: 2). Bu noktada paralel olarak Avrupa’da yaşanan gelişmelerin de Latin Amerika’nın bağımsızlık sürecine olumlu etki ettiğini söylemek yanlış olmaz; zira 1808 yılında Napoleon önderliğindeki Fransız kuvvetlerinin İspanya’ya girmesi İspanya’yı güçsüz duruma düşürmüştü, dolayısıyla Latin Amerika’daki bağımsızlık mücadelesine de bir ölçüde fayda sağlamıştır.

Arjantin’in bağımsızlığını ilan ettiği sırada bağımsızlık savaşlarının henüz sonlanmamış olmasıyla beraber, 1816 yılında Brezilya İmparatorluğu’nun Arjantin’i işgal etmesiyle ülke yeni bir savaşa girmiştir. Ayrıca federal yönetim yanlılarıyla Birlikçi Parti² arasında yaşanan çekişmeler Arjantin’i 1820–1861 yılları boyunca süren iç savaşa sürüklemiştir.

Brezilya’yla yaşanan savaş sırasında, 1826 yılında yeni bir merkezîyetçi anayasa çıkarılmış ve Bernardino Rivadavia, Arjantin’in ilk devlet başkanı olmuştur. (Fernández, Jorge Raúl, Rondina, Julio César,

² Partido Unitario. 1816 – 1862 yılları arasında etkinlik göstermiş, merkezi bir devlet idaresine ihtiyaç olduğunu savunan liberal görüşlü siyasi parti.

2006: 139) Yerel yönetimlerin yeni başkana karşı çıkması ve onu istifaya zorlamasıyla beraber Buenos Aires Eyalet Başkanı Juan Manuel de Rosas'ın yerel ayaklanmalara destek olması ve merkezi birliklerle çatışmaya girmesi, federalistler ve merkezîyetçiler arasındaki savaşı körüklemiştir. Bu gelişmelerle beraber 1826 yılında Tarija bölgesinin Bolıvyaya verilmesi ve 1828 yılında Uruguay'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle Arjantin daha fazla toprak kaybı yaşamıştır. 1830-1852 yılları arasında Buenos Aires bölgesinin idaresini yürüten federalist Juan Manuel de Rosas, ayrıca Peru-Bolıvyaya Konfederasyonu ve Fransa'yla da savaşa girmiştir. (Fernández, Luis Suárez, Sánchez-Barba, Mario Hernández, 1989: 206)

Merkezi ve federal kuvvetler arasında yaşanan iç savaş sırasında, 1852 yılında merkezi ordu tarafından yenilgiye uğratılan Rosas, yönetimi geçici başkan Justo José de Urquiza'ya devreder ve 1853 Anayasası ilan edilene dek bu durum devam eder. Yeni anayasayla beraber federal bir devlet düzeni kurulur.

1865 yılında Arjantin, Paraguay'ı işgal etmek için Brezilya ve Uruguay'la işbirliği yapar. 1870 yılında Paraguay'ın yenilgiye uğramasıyla son bulan savaş, Arjantin'in kuzeydoğu sınırını kesinleştirmesini sağlamıştır. Bu dönemde ülkede egemen kuvvet, 25 yıl boyunca görev yapan Ulusal Otonom Partisi (PAN) olmuştur.

23 yıl boyunca Arjantin'i baskıcı bir sistemle yöneten Juan Manuel de Rosas'ın yönetimi bırakmasının ardından iyileşme gösteren ülke ekonomisi, özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısında gereksinim duyulan işgücü dolayısıyla aldığı işçi göçüyle daha da güçlenmiştir (Atakan, 2012: 3). Çalışmamızın konusu açısından ilginç olduğunu düşündüğümüz için, bu noktada belirtmek gerekir ki söz konusu göçün bir kısmını da Osmanlı Devleti vatandaşları oluşturmaktaydı. XX. yüzyılın başında Arjantin'de 100.000'in üzerinde Osmanlı göçmeni bulunuyordu. (Genç, Hamdi, Bozkurt, İ. Murat, 2010: 91)

Paralel olarak dönemin öne çıkan diğer devlet başkanları Domingo Faustino Sarmiento (1868-1874) ve Julio Argentino Roca (1880-1886 ve 1898-1904)'dır.

1. JUANA MANSO VE EMİNE SEMİYE

1.1 Juana Manso

26 Haziran 1819 tarihinde Buenos Aires'te doğan ve 24 Nisan 1875 tarihinde aynı şehirde ölen Juana Paula Manso, en kısa tanımıyla yazar, öğretmen, gazeteci ve tercüman olmakla beraber Arjantin, Uruguay ve Brezilya'da feminizm akımının öncüsü olmuştur.

1.1.1 Yaşamı

Juana Manso, Arjantinli anne Teodora Cuenca ve Endüslü mühendis baba José María Manso'nun çocuğu olarak Buenos Aires'in Monserrat Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası 1810 yılında İspanya'ya karşı verilen bağımsızlık savaşına katılmış, ardından da kurulan merkezî hükümetin içinde yer almıştır. Bu hükümet döneminde kurulan Eğitim Geliştirme Topluluğu³'nin Monserrat şubesine 1826 yılında kaydolan Juana Manso, ailesinden sonra ilk eğitimini bu okulda almıştır. Abeceyi ezberlemekte diğer öğrencilere göre geç kalmış, fakat onlardan farklı olarak yazına ve eğitim bilimine ilgi duymuştur. Yine bu yıllarda Pedro Esnaola'dan özel müzik dersleri de almıştır. (Alaniz, 2006: 192)

³ Sociedad de Beneficencia Educativa. Arjantin'in ilk devlet başkanı Bernardino Rivadavia döneminde kadınların ve yetersiz gelir sahibi vatandaşların eğitim durumlarını kontrol etmek ve düzenlemek amacıyla kurulmuş topluluk.

1829 yılında Buenos Aires Valisi seçilen Juan Manuel de Rosas'ın muhafazakar hükümeti döneminde liberaller takip edilmiş, birçoğu sürgüne gönderilmiştir. Bu baskıcı politikadan etkilenen Manso ailesi, baba Manso'nun karşıt görüşlü ve daha önce liberal merkezîyetçi hükümette yer almış olmasından dolayı 1839 yılının sonlarına doğru, "tüm malları haczedildikten sonra" (Myriam, 2005: 2) Montevideo'ya sürgün edilir. Yazar bu sırada 20 yaşındadır ve Montevideo'ya yeni yerleştikleri dönemde aile gelirine katkıda bulunmak amacıyla bir süre Fransızca ve İspanyolca dersleri verir. Aynı doğrultuda 1841 yılında da Montevideo Kadınları Kültür Merkezi⁴'ni kurar. Annesini 'müdür' olarak atadığı ve evinin iki odasını kullanarak yürüttüğü bu merkezde Manso, her yaştan kadına matematik, yazın, dilbilgisi, Fransızca, piyano, müzik, resim gibi disiplinlerin yanısıra ahlak konusunda da dersler verir. (Mataix, 2010: 5)

1842 yılında Uruguaylı milliyetçi General Manuel Oribe'nin Montevideo'yu kuşatması üzerine, zaten sürgünde yaşayan Manso ailesi bu kez Brezilya'ya göç etmek zorunda kalır. Fakat yaşadıkları ekonomik sıkıntı nedeniyle yaklaşık bir yıl sonra Montevideo'ya geri dönerler. Rio de Janeiro'da geçen bu kısa süre içinde Juana Manso, evde Fransızca ve İspanyolca dersleri vermeyi sürdürür. Ayrıca konservatuvarda dram sanatı derslerine katılır.

⁴ El Ateneo de Señoritas de Montevideo.

Manso ailesi 1843 yılında Montevideo'ya döndüğünde yazar, bir kız okuluna müdür olarak atanır. 1844 yılındaysa yeniden Brezilya'ya gelir. Burada Portekizli keman sanatçısı Francisco de Saá Noronha ile tanışır ve aynı yıl evlenirler. İki çocuk sahibi olan çift, bir süre A.B.D. ve Küba'da yaşar; bu dönemde eşi bir dizi konser verirken, Juana Manso da Kuzey Amerika halkını tanımaya çalışmış, burada eğitim sistemini ve kadının toplumdaki yerini yakından inceleme fırsatı bulmuş, “bunları kendi ülkesindeki durumlarla karşılaştırmıştır.” (Pigna, 2011)

1848 yılında yeniden Rio de Janeiro'ya yerleşen ve burada zengin ailelerin çocuklarına özel dersler veren Juana Manso, ebelik eğitimi almak için tıp fakültesine kaydolar. 1852 yılında baba Manso'nun ölümünün ardından eşi Noronha yazarı terk eder ve aynı yıl Rosas yönetiminin düşmesiyle, Juana Manso iki çocuğuyla beraber on üç yıl aradan sonra Buenos Aires'e geri döner. Verdiği İngilizce, Fransızca ve İtalyanca derslerinden yeterli gelir elde edemeyince 1854 yılında çocuklarıyla beraber yeniden Brezilya'ya göçer.

40 yaşında Buenos Aires'e kesin dönüş yapan yazar, burada Adolfo Alsina'nın Bartolomé Mitre, José Mármol ve Domingo Faustino Sarmiento'yla birlikte kurduğu Özerklik Partisi⁵'ne katılır. O dönemde Devlet

⁵ Partido Autonomista. 1862 - 1874 yılları arasında etkinlik göstermiş, temel olarak Buenos Aires kentinin federal yapısına karşı çıkma fikrine dayanan ve özerk yönetimleri savunan liberal görüşlü siyasi parti.

Eğitim İdaresi M¼d¼r¼ olan Sarmiento, onu I. Karma Okul⁶'a m¼d¼r olarak atar. Ayrıca eğitim politikalarını yaygınlaştırmak için Sarmiento tarafından kurulan Ortak Eğitim Yıllıkları⁷'nin da sorumlusu olur. I. Karma Okul'da g¼rev yaptığı altı yıl boyunca, eğitimde modern gereçler kullanarak yeni plan ve programlar uyguladığı için (R¼ssovich, 2008: 8) ¼zellikle Eğitim Geliştirme Topluluğu tarafından eleştirilir. 1865 yılında, t¼m erkek ¼đrencileri okuldan kovması y¼n¼nde baskı g¼rmesinin ardından g¼revinden istifa eder. Aynı yıl bir Anglikan kilisesine giderek Protestan inancını kabul eder. 1866 yılında bir demiryolu açılışı için davet edildiği Chivilcoy kentine gittiğinde sunduğu halk k¼t¼phanesi ¼nerisi kabul edilir ve Domingo Faustino Sarmiento Halk K¼t¼phanesi adıyla açılan, d¼nemin bu ilk halk k¼t¼phanesine 144 kitap bağışlar. Aynı yıl Kuzey Katedral Okulu'nda *Avrupa'da Din Reformu (Reforma Religiosa en Europa)* konulu bir konferans vermek ister fakat kendisine izin verilmez; o da bunun ¼zerine konferans metnini *La Tribuna* ve *El Nacional* gazetelerinde yayımlar. Yine 1866 yılında Quilmes kentinde, bir Okullar Birliği ve bir halk k¼t¼phanesi kurulması konusundaki ¼nerilerini sunduğu, *Okul Gençlerin G¼c¼n¼n Sırrıdır*⁸ başlıklı bir konferans verir ve bu konferansın yankıları A.B.D.'de Sarmiento'nun çıkardığı *Ambas Am¼ricas* adlı dergiye kadar ulaşır.

⁶ Escuela Normal Mixta N¼1.

⁷ Anales de Educaci¼n Com¼n.

⁸ La escuela es el secreto de la prosperidad de los j¼venes. (Lewkowicz, 2000: 171)

Juana Manso 1866 yılında Sarmiento'nun devlet başkanlığı kampanyasında yer alır ve ertesi yıl elde edilen başarının ardından kendisi de kütüphane ve eğitim konularında yetkilendirilerek çeşitli girişimlerde bulunur. 30 okul ve 34 kütüphane kurar. Okullarda İngilizce derslerine ve öğrenciler için okula devam takibinin yapılmasına başlanması, idari kadrolar için sınav açılmasını gibi yenilikleri ortaya koymuş, böylece Buenos Aires'e eğitim konusunda profesyonel bir konum kazandırmaya çalışmıştır. Bunların yanısıra Okullar İdaresi⁹ ve Ulusal Okullar Komisyonu¹⁰'nun ilk kadın üyesidir. (Southwell, 2005: 10-11).

1869 yılında *El Inválido Argentino* gazetesinde resmi nikahı savunan makaleler yayımlar. Aynı yıl Montevideo Halk Eğitimi Dostları Topluluğu¹¹'na üye olarak atanan yazar ölümünden bir yıl önce 1874'te Buenos Aires Meclisi'ne, öğretmenlik mesleğinin uygun maaşlar, tatiller gibi noktaları temel alarak iyileştirilmesi, sınavların kaldırılması gibi öneriler içeren bir Ortak Eğitim Anayasası projesi gönderir.

Juana Manso vücudunda oluşan ödem dolayısıyla 56 yaşında hayatını kaybeder. Kendisi için Katolik bir cenaze töreni yapılmamasını vasiyet ettiği için, her ikisi de Katolik olan Chacarita ve Recoleta mezarlıkları

⁹ Departamento de Escuelas.

¹⁰ Comisión Nacional de Escuela.

¹¹ Sociedad de Amigos de la Educación Popular de Montevideo.

tarafından kabul edilmez. Naaşı iki gün bekledikten sonra bir İngiliz mezarlığına defnedilir ve mezar taşına şöyle yazılır: "*Ülkeyi kaplayan farklar gecesinin ortasında yabancıların arasına gömülmeyi, bilincinin mabedini kirletmeye tercih eden bir Arjantinli kadın yatıyor.*" (Alaniz, 2006: 198) 1915 yılındaysa mezarı Chacarita Öğretmenler Mezarlığı'na taşınır.

Yaşadığı dönemde bir kadın olarak bu kadar kapsamlı çalışması, yenilikler ortaya koyması ve karşılaştığı başarısızlıklara rağmen denemekten vazgeçmemesi nedeniyle tutucu görüşlü gazete ve dergilerin saldırısına uğrayan Juana Manso için onur kırıcı ve rahatsız edici olan, kendisine atılan çirkin iftiralar ve takılan seviyesiz lakaplar olmuştur; "Manso'yu beden eğitimi derslerinde ahlaksızlığa teşvikte bulunmakla bile suçlayanlar, hatta bunu yazılı belgelere dökenler vardır." (Zuccotti, 1994: 103)

Yazar, sosyal alanda kadınların varlığını güçlendirmeye çalışmış, bunu yaparken de onları yalnız ev işi yapan ve düşünmeyen –bir bakıma düşünmesine izin verilmeyen- kimseler olarak değil, öğrenen ve fikir üreten gerçek bireyler seviyesine çıkarmayı hedeflemiştir. Dini bir evlilikte kadının hiçbir yasal statüsünün olmadığını ifade etmiştir. (Alaniz, 2006: 197) Duruma tek taraflı olarak yalnız kadın gözünden bakmamış, toplumu gerektiğinde bir bütün olarak değerlendirmeyi bilmiştir. *Album de Señoritas* gazetesindeki bir

makalesinde şöyle der: “*Erkeklerle özgür olmak öğretilmedikçe özgür olduklarını söylemek anlamsızdır. Adalet duygusu, kendine saygı, bilincin ezilmeye izin vermeyen hassasiyeti çocukluktan gelir. Bu görevlerin tam ve uygulamalı olarak öğrenilmesiyle, yasanın süngülerle korunmasına gerek olmadığı, vatandaşların kurumlara salt ahlaki yönleriyle saygı gösterip düzenin en iyi savunucuları olduğu bir gün gelecek. Bu sonuç ancak insanlarla alınabilir.*” (Southwell, 2005: 9)

Juana Manso eğitim alanında sürekli olarak yeniliklerin peşinden koşmuştur diyebiliriz. Ülküleri doğrultusunda gerçekleştirdiği ilk etkinliği olarak kurduğu Montevideo Kadınları Kültür Merkezi'nin önemi, işlevinin çerçevesine sığdıramayacak kadar büyüktür. Yaşadığı çağın ötesine geçmeye çalışmak, kadınların toplumdaki yerinin önemini anlamış ve onları eğitmenin aslında bir ulusu eğitmek olduğunu kavramış bir düşünce yapısıyla hareket eden Manso, o dönemde içinde bulunulan koşullara, erkeklerin kadın eğitimi hakkındaki karşıt fikirlerine ve toplumun sığ bakış açısına adeta meydan okumuştur.

Genç yaşta kendi evinin kapılarını açarak kadınlara yeni bir şeyler öğretmek için bir merkez kurmayı akıl etmesi, her şeyden önce girişimci ve deneysel olmaktan çekinmediğinin göstergesidir. Çalışmalarına itiraz edilmesi, kişiliğine iftirada bulunulması, hatta girişimlerinin başarısızlığa

uğraması onu yıldırmmamış, iyi sonuç vereceğine inandığı şeyleri denemekten alıkoymamıştır.

Sarmiento'nun devlet başkanlığı döneminde kendisine verilen resmi yetkileri, halkın eğitim düzeyini yukarı çekmek için kullanmıştır. Chivilcoy'daki kütüphane açılışında şöyle demiştir: *“Sadece okumak yetmez; insan, kendi eğitimini şekillendirmesine yardımcı olacak bir okuma zevki de geliştirmelidir. [...] İnsan olmadan önce okulda öğrendiklerini uygulamaya koyma imkanı bulamayan birçok çocuk var –bunlar, kayaların arasına sıkışmış birer tohumdur.”* (Southwell, 2005: 10)

Çalıştığı okullarda öğretmenlik yapmasının yanısıra idari görevler de yürütmesi, ona hem farklı tecrübeler kazandırmış hem de tasarladığı yeni yöntemleri denemek için fırsat sağlamıştır. Her ne kadar üye sayısının yetersizliğinden dolayı etkinlik gösterememiş olsa da bilgi aktarımı, eğitim materyali değişimi ve kadın öğretmenler arasında kalıcı bir iletişim sağlamak amacıyla bir Kadın Öğretmenler Birliği kurmuştur. Kadın öğretmenler için çok sayıda konferans düzenlemiş, “fakir öğrenciler için yiyecek, giyecek ve kitap grupları kurmuştur” (Santomauro, 1994: 75). 1874 yılında Buenos Aires Meclisi'ne sunduğu Ortak Eğitim Anayasası projesiyle eğitimciliğin ciddi bir kariyer haline gelmesini amaçlamıştır.

Kız ve erkek çocukların beraber eğitim görmesi, o dönem için yalnız Arjantin’de değil, tahmin edilebileceği üzere dünya genelinde pek olumlu karşılanmayan bir fikir olmuştur. Modern araçları, özel plan ve programları olan, bununla beraber Buenos Aires'in yüksek sosyetesini, muhafazakar gazetecileri ve ruhban sınıfı rahatsız eden karma okulların deneysel niteliği, “okulları taşlanmaktan alıkoyamamıştır.” (Lewkowicz, 2000: 128) Fakat Manso yine de yenilikler için çaba göstermekten geri durmamıştır. XIX. yüzyıl boyunca Río de la Plata’da kullanılan eğitim yöntemlerinin genellikle korku ve ezbere dayandığını ifade eden Manso, öğretmenlerin tavırlarında korku ve cezadan, öfke duygusu ve savunma gereği uyandıran disiplin yöntemlerinden kaçınılması gerektiğini savunmuş, saygı, teşvik, öğrenme merakı, arkadaşlık, modern yöntemler ile A.B.D.’deki eğitim sistemi ve özel okullar gibi kavramların üstünde durmuştur. (Southwell, 2005: 12) Bütün bunlarla beraber Arjantin’in eğitim sistemine yaptığı katkılardan biri de önceki deneyimlerine dayanarak, Rivadavia hükümeti döneminde açılmış fakat yetersiz olan anaokullarının geliştirilmesini sağlamak olmuştur. (Southwell, 2005: 14)

Juana Manso’nun siyasal alandaki etkinliklerinden söz edecek olursak; devlet başkanı olması konusunda Sarmiento’yu desteklemiş, göreve geldiğinde de onunla beraber daha sonra tüm ülkede kullanılacak eğitim sistemini tasarlamıştır. Bununla beraber, Mitre ve Sarmiento’nun da başkanlık ettiği Özerklik Partisi’nin üyesi olmuştur. Eğitimin yasama,

yürütme ve yargıyla beraber devletin dördüncü bir yetkisi olması gerektiğini savunmuştur. Makale ve konferanslarında daima fırsat eşitliğine dikkat çeken Manso, *Okul Gençlerin Gücünün Sırrıdır* başlıklı konferansında, varlıklı ailelerin çocukları özel okullara giderken, hayatlarının ilk yıllarını ciddiyetsiz eğitimlerle harcayan yoksul çocuklarının gördükleri kötü eğitimi eleştirmiş ve “eğitimde fırsat eşitsizliğinin, cumhuriyet iktidarının devamlılığını yitirme riski doğurduğunu belirtmiştir.” (Lewkowicz, 2000: 124-125)

Aynı doğrultuda son olarak Juana Manso'nun din ve inançlara yaklaşımını ele almak istiyoruz. Manso, aile geleneklerinin ve dini inançların, bazı durumlarda halkın eğitimi ve sosyal düzeyi açısından olumsuz ve geriletici unsurlar olabileceği görüşünü savunmuş, dini kurumların ve din adamlarının elinde tuttuğu siyasi ve sosyal egemenliğin karşısında olduğunu açıkça ifade etmiştir: “*Roma Katolik ruhban sınıfı düşünüldüğünde, 18 yüzyıldır elinde tuttuğu insanlığa zarar vermekten başka bir şey yapmamıştır.*” (Southwell, 2005: 4)

Bilinç Özgürlüğü (Libertad de conciencia) başlıklı makalesinde Juana Manso, Buenos Aires'teki farklı dinleri arasında daha fazla ihtilaf istemediğini belirtmiştir: “*Yahudiler, Katolikler, Hristiyanlar ve Müslümanlar, hepsi Tanrı'nın çocuklarıdır ve burada yeryüzünde affedici olanlar, cennette de affedilirler.*” (Southwell, 2005: 4)

İspanyol geleneklerinin sürdüğü Arjantin’de XIX. yüzyılın sonlarına dek bir kadının varlığı, ev işleri, çocuk sahibi olma ve çocukların yetiştirilmesi gibi ‘işlevler’ temeline dayanıyordu. (Lewkowicz, 2000: 49) Kişisel gelişim, sosyal ya da siyasal haklarını kullanamayan, hatta bunların bilincinde dahi olmayan kadınlar için Juana Manso’nun yapmaya çalıştığı, erkek egemen bir kültürün içinde kadın kimliğiyle yer edinmek, toplum refahının eşitlikten geçtiği görüşü doğrultusunda kadınların göstereceği gelişimle toplumu yukarı bir seviyeye taşımak olmuştur.

1.1.2 Yazınsal Yaşamı

Juana Manso’nun yazınsal etkinlikleri sıralamadan önce kendisinin de içinde bulunduğu ve Esteban Echeverría, Domingo F. Sarmiento, Juan B. Alberdi, José Mármol gibi yazarların temsilcisi olduğu 37 Kuşağı akımından söz etmenin yerinde olacağını düşünüyoruz.

1837 yılında, genel olarak Avrupa’daki romantizm akımından etkilenmiş Arjantinli düşünürler ve aydın gençler, çeşitli konularda fikirlerini ifade edip tartışabilmek için Buenos Aires’te Yazın Odası¹²’ni kurarlar. Burada Echeverría ve Alberdi’nin denemelerinin okumalarının yapıldığı bir

¹² Sal6n Literario.

etkinlik sırasında ilk kez '37 Kuşığı' ismi kullanılır ve böylece Yazın Odası'nın çekirdek kadrosu, yazınla beraber ülke sorunları hakkında da açıkça görüş belirten bir topluluk halini alır. Kazanılan bağımsızlığın ardından gelişmekte olan bir ulusun düşünmesini sağlamanın yazarların görevi olduğunu savunmuşlar, bu doğrultuda çağdaşlaşmanın öneminden, ülkenin gelişebilmesi için bazı alışkanlıklardan vazgeçilmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Siyasi karmaşayı ve yetersiz ekonomiyi ortadan kaldıracak uygun bir devlet yapısı arayışına girmişler, ayrıca ulusal bir yazın yaratmanın gereğini de vurgulamışlardır. Kendilerini 'bağımsızlık kahramanlarının çocukları' olarak gören bu yazar ve düşünürler, özellikle 1840 yılından sonra baskıcı Rosas yönetimi yüzünden birer birer Montevideo, Santiago, Rio de Janeiro kentlerine sürgün edilmişlerdir. (Zucotti, 1998)

37 Kuşığı'yla tanışmasından önce Juana Manso'nun ilk yazınsal etkinlikleri çeviriler olmuştur. 1833 yılında Fransızca'dan *Bencillik ve Dostluk ya da Gururun Kusurları (El egoísmo y la amistad o los defectos del orgullo)* başlığıyla çevirdiği metin, ortaya koyduğu ilk yazınsal üründür diyebiliriz. Bundan üç yıl sonra yine Fransızca'dan *Mavrogenia veya Yunan Tanrıçası (Mavrogenia o la heroína de Grecia)* yapıtını çevirir. 1837-38 yılları arasında Yazın Odası'na katıldığı dönemde José Mármol'un teşvikiyle yerel yayınlar için şiirler ve köşe yazıları yazmaya başlar. Rosas karşıtı *El Nacional* ve *El Constitucional* gazetelerinde 1940 yılında *Kadın Şair (La mujer poeta)* mahlasıyla yazdığı şiirleri ve çocukluk anıları ile bazı felsefi

incelemeler yaptığı *Río de Janeiro'da Ortaya Çıkan Mısır Mumyası Hakkında Bir Bölüm (Fragmento sobre una momia egipcia que se halla en Río de Janeiro)* makalesi yayımlanır.

Yazınsal sürecine 1843 yılında kız çocuklarının eğitimi konusunda yayımladığı bir el kitabıyla kısmi bir ara veren Juana Manso, dönüşünü **Plata'nın Sırları (Misterios del Plata)** romanı için çalışmaya başlayarak 1846 yılında yapmıştır. Ayrıca yine aynı yıl, eşinin bestelediği Cristóbal Colón Oratoryosu'nun librettosunu yazar. Brezilya'da buldukları yıllarda **Komutanın Ailesi (La familia del Comendador)** romanının çalışmalarına başlar, eşiyile beraber **Morel Ailesi (La Familia Morel)**, **Saloia, Esmeralda, Güller (Rosas)** adlı tiyatro yapıtlarını yazar ve yine eşinin bestelediği *Elvira la Saboyarda* zarzuelasının konusunu düzenler.

4 Ocak 1852'de *Kadınların Gazetesi. Yazın, Güzel Sanatlar, Tiyatro ve Eleştiri*¹³ adlı gazeteyi kurar. Kadının özgürleşmesine dair makaleler, ırkçılık ve kölelik karşıtı yazılar, şiirler ve seyahatnamelerin yer aldığı bu gazetede Juana Manso 4 Ocak-2 Haziran 1852 tarihleri arasında **Plata'nın Sırları** romanını yazı dizisi halinde yayımlar. Bir yıl sonra *La Ilustración Argentina* gazetesinde *Kadının Ahlak Özgürlüğü (Emancipación moral de la mujer)* ile Havana gezisini anlattığı ve adadaki askeri despotizmi eleştirdiği *Gezi Anıları (Recuerdos de viaje)* yazıları yayımlanır.

¹³ O Jornal das Senhoras. Modas Literatura, Bellas Artes, Teatro y Crítica.

Yazar 1 Ocak 1854 tarihinde ikinci gazete girişimi olarak *Kadınların Albümü. Yazın, Moda, Güzel Sanatlar ve Tiyatro*¹⁴,yu kurar. Benzer konuları esas alan gazete kadının özgürlüğü, halkın eğitimi, felsefe, homeopati¹⁵, Kuzey Amerika içinde yapılan gezilere dair yazılar, bilimsel yenilikler konusunda haberler, kilise hakkında olumsuz fikirler ve moda hakkında yapılan ironik yorumlardan oluşmaktaydı. (Coromina, 2008: 171) Başarı elde edemeyen ve sekiz sayı yayımlandıktan sonra kapanmak zorunda kalan, bir başka bakış açısıyla ele alındığındaysa “kısa ömürlü olması aslında toplumda ne büyük bir etkiye sahip olduğunun ve bundan dolayı kapatıldığıının” (Meyer, 1994: 122) görülebileceği gazetede Juana Manso ayrıca **Komutanın Ailesi** romanını da yayımlamıştır. İlk bakışta dönemin kadınlara yönelik yayınlarından bir farkı yok gibi görünen, bu imajını da karşıt görüşlerin dikkatini çekmemek için Manso’nun bilinçli bir tavırla koyduğu ismine borçlu olan gazetenin amacı kadınların ve çocukların eğitiminde bir adım oluşturmak, kadını her açıdan donanımlı hale getirmektir. Gazetenin bir başka önemli özelliği de Juana Manso’nun gazetenin hak sahibi ve yayın yönetmeni olarak görünmesidir. Bu, o dönem için rastlanmayan bir durumdur çünkü kadın yazarlar genellikle yazılarını bile bir erkek takma adıyla yayımlamaktalardı. (Southwell, 2005: 5)

¹⁴ Álbum de Señoritas. Periódico de Literatura, Modas, Bellas Artes y Teatros.

¹⁵ Bir hastalığın, hastalık belirtilerini sağlam bir insanda ortaya çıkarabilecek maddelerin çok düşük dozlarda hastaya verilmesiyle tedavi edilebileceği inancına dayanan bir alternatif tıp yöntemi. Bkz: <http://www.turkiyehomeopati.com>.

Bu iki gazete deneyiminin ardından Manso yazınsal etkinliğine, John Lalor'dan yaptığı *Eğitimin Doğası ve Değeri (Naturaleza y valor de la Educación)* çevirisiyle devam eder. Daha sonra, Sarmiento'nun yeni eğitim planları oluşturmak amacıyla kurduğu Ortak Eğitim Yıllıkları'nda yenilikçi fikirlerini yayımlama olanağı bulur ve kısa sürede yayına en çok katkı sağlayan isimlerden biri haline gelir. 1862 yılında, Arjantin'in bağımsızlık tarihini anlatan ve kullandığı sade dille o güne kadar ilkokul seviyesinde kullanılan ilk tarih kitabı olan (Southwell, 2005: 7) **Río de la Plata Birleşik Kentlerinin Kısa Tarihi (Compendio de la Historia de las Provincias Unidas del Río de la Plata)**'yı yayımlar. Kitabın Buenos Aires Ulusal Lise Öğretmenleri Konseyi ve Halk Eğitimi Konseyi tarafından onaylandığı bilgisi iç kapağında yer almaktadır (Manso, 1881).

Yazar 1864 yılında *La Flor del Aire* adlı yazın gazetesinin kuruluşunda yer alır. *Dolores* mahlasıyla yazdığı bu gazetede yayımlanan en dikkat çekici yapıtları, bağımsızlık ve özgürlük için savaşmış kadın kahramanları anlattığı *Güney Amerika'nın Aydın Kadınları (Mujeres Ilustres de América del Sud)* ile XIX. yüzyılda ikili ilişkilerin ikiyüzlü hale geldiğinden bahsettiği *Margarita* öyküsü olmuştur. Aynı yıl Mayıs Devrimi'ni konu alan tiyatro yapıtı *1810 Mayıs Devrimi (La Revolución de mayo de 1810)* yayımlanmıştır. Juana Manso *La Flor del Aire* gazetesinin kardeş yayını niteliğinde *La Siempreviva* adlı bir başka dergi daha çıkarır fakat gördüğü az ilgiden ötürü dergi yalnız bir ay ayakta durabilir. Yine aynı

yıl *La Revista de Buenos Aires*'te onursal kurucu ve ortak olarak yer alır. Ayrıca Ortak Eğitim Yıllıkları'nın yöneticiliğini üstlenir ve ölene dek bu görevini sürdürür.

1866 yılında Sarmiento, Abraham Lincoln'un yaşamını anlattığı kitabının ikinci baskısında Manso'nun yazdığı *Tributo a Abran Lincoln* adlı şiiri yayımlar. (Sarmiento, 1866: 176) Yine aynı yıl Juana Manso, yapıtlarını tercüme ettiği Amerikalı eğitim reformcusu Horace Mann'ın öğretmen olan eşi Mary Mann'le mektuplaşmaya başlar ve yazışmaları 1872 yılına dek sürer. (Mizraje, 1999: 68) Genel olarak iki farklı ülkeden iki kadın eğitimcinin deneyim ve görüş paylaşımlarını yansıtan bu mektuplaşmalar, özellikle Manso'nun içinde bulunduğu koşulları, mücadelesini ve kendisini gördüğü noktayı birinci ağızdan aktaran bir kaynak olması nedeniyle önem taşımaktadır.

1867 yılında *El Inválido Argentino* gazetesinde *İnsanlık Hakları* (*Los derechos de la humanidad*) makalesi ile sosyopolitik bir inceleme olan (Lewkowicz, 2000: 216) ve görmezden gelinen toplumsal sorunları vurguladığı **Plata'nın Sırları** romanı yayımlanır. Bir yıl sonra Sarmiento'nun devlet başkanı olmasıyla Manso'nun da etkinliği artar; kütüphanecilik alanında çalışması, konferanslar verip duyurular yapması kolaylaşır. Fakat yine de zorluklarla karşı karşıyadır; örneğin tiyatro yapıtı *Rosas*'ın okumalarının yapıldığı bir etkinlik sırasında, muhtemelen Manso'nun

yenilikçi fikirlerinden ve özellikle kadınlarla ilgili girişimlerinden rahatsız olan bir grup tarafından etkinlik mekanının çatısı taşlanır, katılımcıların üstüne boyalar atılır ve etkinliğin iptal edilmesi istenir. (Southwell, 2005: 6)

Yaşamının son yıllarında yazınsal etkinlikleri hastalığından ötürü zayıflamış gibi görünse de Juana Manso aktif bir biçimde sürdürdüğü dernek, komisyon, birlik üyelikleri ile yazınsal çevreden de uzak kalmamış, editörlük yaptığı gazete ve dergilerde görevini sürdürmüştür. Son olarak 1871 yılında Horace Mann ve Norman Calkins'ten öğretmen ve ebeveyn bilinci hakkında makaleler tercüme etmiştir.

Eğitim konusunda ve sosyal alanda ortaya koyduğu çalışmalarına paralel olarak Juana Manso bir yazarı olarak da başarı sağlamış; roman, şiir, makale, tercüme gibi çeşitli türlerde yapıtlar ortaya koymuştur. “*Belki de ben bir ses yansımasından başka bir şey değilim.*” (Southwell, 2005: 16 - Manso, Anales de la Educación Común, Sayı VII-VIII) tümcesiyle yazına düşkünlüğünü vurgulayan yazarın ortaya koyduğu yapıtlara ve elde ettiği başarılarla rağmen sürdürdüğü alçak gönüllü tavrını şu sözlerinde görüyoruz: “*Ben tercüme etmeyi tercih ediyorum çünkü benim fikirlerim yetkin olmayabilir.*” (Southwell, 2005: 16 - Manso, Anales de la Educación Común, 1869)

1.2 Emine Semiye

Doğum gününe dair kesin bir bilgi olmayan, 1864–1944 yılları arasında yaşamış Emine Semiye, Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanına kadar etkinlik göstermiş yazar, öğretmen ve kadın hareketi öncüsüdür; çeşitli siyasal ve sosyal etkinlikler içinde yer almıştır.

1.2.1 Yaşamı

Juana Manso ile kıyaslandığında yaşamı hakkında daha az sayıda kesin veriye sahip olduğumuz Emine Semiye, Tanzimat Dönemi'nin ünlü devlet adamlarından, ayrıca hukukçu ve tarihçi olan Ahmet Cevdet Paşa ile Adviyе Rabia Hanım'ın çocuğu olarak, İstanbul Vezneciler'de dünyaya gelmiştir. Babasının yazdığı kimi mektuplarda ismi *Emine Seniye* olarak geçen, bazı kaynaklardaysa *Önasya* soyadıyla kaydedilen (Işık, 2004: 656) yazarın ablası Fatma Aliye ilk Türk kadın romancı olarak kabul edilir¹⁶; ağabeyi Ali Sedat ise bir süre gazetecilik yaptıktan sonra mantık konusunda

¹⁶ Fatma Aliye'nin ilk romanı **Muhazarat** 1891 yılında yayımlanmıştır. Zafer Hanım'ın **Aşk-ı Vatan** (Zafer Hanım, Aşk-ı Vatan, Haz. Zehra Toska, İstanbul, Oğlak Yayınları, 1994) adlı romanıysa bundan daha önce, 1877 yılında yayımlanmıştır. Fakat bu, yazarın tek romanıdır. Buna karşılık Fatma Aliye, yazdığı beş romanla beraber çeşitli makale ve tercümelere de imza atmış, bu nedenle zamanında ilk kadın romancı olarak tanınmıştır. (Esen, 2000: 120)

uzmanlaşmıştır. Emine Semiye kardeşleriyle beraber evde özel dersler alarak yetiştirilmiştir. Bu kapsamda yalnız matematik, yazın, coğrafya değil müzik, Arapça, Farsça ve Fransızca dersleri de almıştır.

Kesin tarihleri bilinmemekle birlikte Emine Semiye dört yıl Paris'te, iki yıl İsviçre'de yaşamış, bu ülkelerde psikoloji ve sosyoloji eğitimi almıştır.

Emine Semiye'nin hakkında pek bilgi bulunmayan Kazasker Mustafa Bey'le yaptığı ilk evliliğine dair tek kesin tarih, oğlu Rıza'nın doğum yılıdır: 1885. (Kurnaz, 2008: 36)

1892 yılında İstanbul'da öğretmenliğe başlayan Emine Semiye, yine tarihi tam olarak bilinmeyen ikinci evliliğini Mustafa Reşit Paşa'yla yapmıştır. Paşa'nın Selanik'e eğitim müdürü olarak atanmasıyla Emine Semiye öğretmenlik görevini burada sürdürür. Evinde tanıdıklarının çocuklarına dersler verir. Bu dönemde İstanbul-Selanik arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin casusu olarak çalıştığı söylenmektedir. (Kurnaz, 2008: 130) Aynı dönemde kız okullarında müfettişlik de yapmıştır. Ayrıca 1897 yılında yapılan Yunan Savaşı şehitlerinin ailelerine destek vermek amacıyla Şefkat-i Nisvan Cemiyeti (Kadınlara Şefkat Derneği)'ni kurmuştur. Yazarın Eylül 1901 tarihli mektubundan (Karaca, 2010: 285) anlaşıldığı üzere 1897 yılında oğlu Cevdet doğmuştur.

Eşinin Serez'e atanmasıyla dört yıl yaşayacakları bu kente taşınmışlardır. Burada da kız çocuklarına ders vermeye devam eden Emine Semiye, diğer yandan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin denetim örgütünde görev almıştır. Mayıs 1908'deyse yine Cemiyet'ten arkadaşı olan Seniye Hanım'la beraber İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadın kolunu kurmuş ve kendisinden daha kıdemli üyeler olmasına rağmen başkan seçilmiştir. (Karaca, 2010: 84)

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra kadın hakları konusunda hükümet tarafında yetersiz ve isteksiz bir tavır gözlemlenmiş, bundan rahatsız olmuştur. Bu noktada, 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanından bir süre sonra eşi Mustafa Reşit Paşa'nın Edirne'ye vali olarak atanması nedeniyle Emine Semiye'nin bu kentten ablası Fatma Aliye'ye gönderdiği 29 Ekim 1908 tarihli mektuptan söz etmenin görüşlerine ışık tutması açısından yerinde olacağını düşünüyoruz. Emine Semiye mektupta, kadınlara onur kırıcı biçimde davranılmasına üzüldüğünü ve bu durumun Avrupa'daki Türk algısına zarar verdiğini ifade etmektedir: *“Burada görüştüğüm ecnebilere kadınlara edilen mezalim dolayısıyla Avrupa'nın Türkiye hakkındaki hüsn-i zannını tagyir etmekte olduğunu teessüflerle işittim. (...) Zaten, hariciye politikasının böyle mucib-i endişe bir zamanında irticaiyyunun milletten intikam almak için, tabii evvela ez'af-ı mâhlukat olan Türk kadınlarına hücumları, büyük vezaif altında ezilen ricalimizi şaşkırtmış... Bu hâl, bizleri hamisiz bırakmıştır.”* (Karaca, 2010: 252-253) Ayrıca ablasının kadınları savunma

konusundaki makalelerini beğendiğini, fakat makalelerin yüksek tabakadan insanlara hitap ettiğini, oysa böyle bir durumda halka hitap etmek ve daha şiddetli cevaplar vermek gerektiğini savunur. Hukuk-ı Nisvan (Kadın Hakları) adıyla bir cemiyet kurmaya karar verdiğini söyleyerek, fikriyle ilgili ayrıntıları açıklar: *“Bütün gece keremnamenizin muhteviyatını düşünerek, vücudum bir tekallüs-i asabî içinde kıvranıp büzüldü!.. Bir çare arıyordum. Nihayet, ‘Hukuk-ı Nisvan’ namı altında hafî bir cemiyet teşkil etmemize karar verdim. Eğer tasvip buyurursanız, siz orada baş olarak şayan-ı itimat bulunduğunuz hanımları alınız, bizim Kadıköyü şubemizle birleşiniz.”* (Karaca, 2010: 254) Burada söz konusu olan dernek, Emine Semiye’nin 1908 yılında Edirne’de kurduğu Hizmet-i Nisvan Cemiyeti (Kadınlara Hizmet Derneği)’dir ve ablası Fatma Aliye’den bu derneğin Kadıköy şubesini açmasını istemektedir. Edirne’de bulunduğu dönemde yazarın herhangi başka bir görev yürütüp yürütmediği bilinmemektedir.

Emine Semiye 1909 yılında kurulan ve Fırka-i İbad olarak adlandırılan Osmanlı Demokrat Partisine üye olmuştur. (Karaca, 2011: 123)

Yazarın Mustafa Reşit Paşa’yla olan ikinci evliliğini bitirmesinin sebebine dair çeşitli görüşler söz konusudur. Örneğin Toros, siyasi fikir ayrılıklarının, özellikle Emine Semiye’nin aşağıda açıklayacağımız Paris’e kaçma olayının boşanmaya sebep olduğunu ifade ederken (Toros, 1992: 213); ailelerinin sosyal seviyeleri arasındaki farkın (Hürmen, 2004: 260) ya da

Mustafa Reşit Paşa'nın bir başka kadınla daha evlenme isteğinin (Karaca, 2011: 394) de evliliğin sonlanmasına neden olduğu iddia edilmektedir. 1918 yılında Meclis-i Mebusan'ın dağılmasıyla ortada kalan ve geçim sıkıntısı yaşayan Mustafa Reşit Paşa, bir sonraki hükümet döneminde Sivas Valisi olarak atanmış, 1919 yılında Sivas Kongresi'nin toplanmasına da büyük destek vermiştir.¹⁷

Emine Semiye için, üyesi olduğu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gizli etkinliklerine de katıldığı, sonrasında da Kıbrıslı Kamil Paşa'nın sadrazam olduğu dönemde tutuklanacağı sırada Paris'e kaçtığı söylenmektedir. (Toros, 1992: 213) Aslında 1912 yılında Balkan Savaşı başladığı sırada Emine Semiye, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi Seniye Hanım'la beraber Şişli Etfal Hastanesi'nde gönüllü hemşirelik yapmaktadır. Kaymaz bu olayı şu şekilde açıklamaktadır: *Sorumlu oldukları koğuştaki yaralı askerlerden birkaçının elinde Tanin gazetesi gören doktorlar, Seniye Hanım'ı hadisenin failinin kimliği konusunda sorguya çekmişler; hastanede politikanın işi olmadığını söyleyerek çıkmışlardır. Emine Semiye, bir süre sonra görevinden ayrılarak Paris'e gitmeye karar verdiğini arkadaşı Seniye Hanım'a açıklamış, Seniye Hanım ise bu duruma son derece şaşırmıştır. Emine Semiye'nin Selanik yıllarından beri dostu olan Ressam Naciye Neyyal Hanım, Emine Semiye'ye Paris'e gitmemesi ve artık memleketinde istirahat etmesi tavsiyesinde bulunmuş, buna karşılık Emine Semiye gitmekteki*

¹⁷ Mustafa Reşit Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Reşit Paşa'nın Hatıraları, Haz. Cevdet R. Yularkıran, İstanbul, 1940.

kararlılığını ifade etmiştir. Paris'e gidişinin ardından Nişantaşı çevrelerinde "Emine Semiye Hanımefendi korkmuş da Paris'e kaçmış." yollu dedikodular çıktığını yine Ressam Naciye Neyyal aktarmaktadır. (Kaymaz, 2009: 31)

Sonuç olarak bu konuya dair göz önünde bulundurulması gereken olasılıklardan biri sık sık ağırlı rahatsızlıklar yaşayan yazarın tedavi için yurt dışına gitmiş olabileceği, diğeri de ailesinden ötürü iletişimde olduğu hükümete yakın olan tanıdıkları tarafından kendisine izlendiğinin ve tutuklanabileceğinin gizlice haber verilmiş olması, yazarın da bunun üstüne yurt dışına kaçmış olabileceğidir.

Söz konusu olayların ardından elimizdeki en yakın tarihli belge, yazdığı önceki mektuplarda daima romatizma ağrılarından şikayet eden Emine Semiye'nin Paris'ten ablası Fatma Aliye'ye gönderdiği 20 Mart 1914 tarihli mektuptur. Bu mektupta sağlığının iyiye gittiğinden ve Paris'teki yaşantısından bahseden yazarın bir önceki mektubuna göre siyasi konular yerine daha gündelik şeylerden bahsettiği dikkat çekmektedir: *"Paris'in havası ve yağsız yemekleri gerek mideme ve gerek asabıma seri bir hüsn-i tesir hâsıl ettiğinden elhamdilillah afiyetim pek iyidir. Bir Parisli gibi sokakta hızlı ve zinde bir revisle yürümekteyim. (...) Burada taayyüş pahalı değildir. Giyim kuşam biraz tuzlu... Bahusus muhibbemle dahil olduğum kibar âleminde."* (Karaca, 2010: 255)

Suriye’yi Osmanlılaştırma politikası kapsamında Cemal Paşa'nın bu bölgede bir okul kurmak istemesiyle 1916–1917 yıllarında başta Halide Edip Adıvar olmak üzere Falih Rıfkı Atay’ın eşliğinde bir grup kadın öğretmen Beyrut’a gönderilir. Bu öğretmenler arasında Emine Semiye’nin de olduğunu Muazzez Tahsin Berkant’ın Halide Edip Adıvar’a yazdığı mektuptan öğreniyoruz: *“Beyrut’a gittiğimiz ilk senesi siz beni sevmemiştiniz. Bunun sebebini çok düşündüm ve bulur gibi oldum. Buna benden çok yaşlı bir hanıma karşı, bilmeyerek ve istemeyerek yaptığım bir muamele sebep olmuştu: Derse başladığımız ilk günlerindeydi, sınıfa girdiğim zaman yazı tahtasının önünde tebeşir bulamamıştım. Kapıdan dışarıda birini arıyordum. Karşıma muide Gülsüm Hanım çıktı, kendisinden tebeşir istedim. Fikrimce bir hocanın bir muideden sınıf için tebeşir istemesi tabii idi. Fakat bunu nasıl ve ne gibi sözler kullanarak istediğimi hatırlamıyorum. Yalnız iyice aklımda kalan bir şey varsa, o da dersten sonra Emine Semiye Hanım’ın beni odasına çağırarak söylediği şu sözlerdir: ‘Muazzez Hanım, müdire hanım size çok gücendi. Mektepte hocalarla müdireler arasında hiçbir fark olmadığını ve bundan sonra Gülsüm Hanım’a hiçbir emir veremeyeceğinizi size söylemeğe beni tevkil etti. Bu gibi hadiselerin tekrür etmesini istemiyor.”* (Enginün, 2006: 278)

Döneme ait mektuplarından ve yayınlardan anlaşıldığı üzere, 1922 yılında yeniden öğretmenlik mesleğine dönen Emine Semiye Edirne, Sivas, Ordu ve Adana Kız Öğretmen Okulları’nda Türkçe ve yazın öğretmeni olarak

çalışmıştır. Ardından İstanbul'da bazı ortaokullarda görev yapmış ve 1933 yılında emekli olmuştur.

Emine Semiye, 1944 yılında Haseki Hastanesi'nde hayatını kaybetmiştir. (Toros, 1992: 223) Bununla beraber Kaymaz, 1944 yılı *Cumhuriyet* ve *Ulus* gazetelerinde tüm ilanları taradığını, ancak Emine Semiye'nin ölümüne dair herhangi bir kayda rastlamadığını ifade etmektedir. (Kaymaz, 2009: 41)

Birkaç defa doğum yapmış fakat çocuklarından yalnız ikisi hayatta kalmış, ağır hastalıklar geçirmiş ve boşanma kavramının henüz ortaya çıktığı bir dönemde iki eşinden birden boşanmış bir kadın olan Emine Semiye, bir sonraki kısımda ayrıntılandırmaya çalışacağımız yazınsal yapıtlarının yanısıra, sosyal ve siyasal yaşamda etkinliğini sürdürmüştür. Kadınlar bir yana erkeklerin dahi okuma oranının düşük olduğu bir yüzyılda siyasi derneklere üye olmuş, bunların kadın kollarını kurmuş, kadınları ve onların haklarını korumak için etkin bir biçimde çalışmış, fikirlerini yorulmak bilmeden kaleme almış ve yayımlamış, zor şartlarda ve memleketinin uzak köşelerinde öğretmenlik yapmıştır. Yeri geldiğinde ablasıyla dahi arasının bozulmasını göze alarak karşıt fikirlerini ortaya koymaktan geri durmayan Emine Semiye'nin toplumu eğitmek ve onu daha iyi bir düzeye getirmek için gösterdiği çaba ve bu çabanın ürünü olan çalışmaları, Osmanlı Devleti ve

Türkiye tarihi için özellikle eğitim ve kadın hareketleri adına büyük önem taşımaktadır.

Sivas'ta öğretmenlik yaptığı dönemde yerel bir dergide *Emine Semiye Hanımefendi* başlığıyla hakkında yazılanlar, dönem koşullarını ve bunlara karşılık Emine Semiye'nin öğretmenlik mesleğine verdiği önemi ve gösterdiği çabayı belgeler niteliktedir: “Çünkü Sivas'ın gözden uzaklığı dolayısıyla muallimelerimiz şöyle dursun genç muallimlerimiz bile buralara gelmek istemiyor. Hatta geçen sene Maarif Vekâleti İstanbul'da açıkta bulunan muallimlere Anadolu'da vazife teklif ettiği zaman üç yüz küsur muallimden ancak beş altı tanesi kabul etti. Bunlar da Anadolu'da gidecekleri yerin ya sahil yahut da tren güzergâhı olmasını şart koydular. İşte ‘Hayatımızı memleketin fikir hayatına vakfettik’ diye övünen muallimlerimiz, eteklerini lavanta kokulu salonlara çivileyip İstanbul'un zevkinden, eğlencesinden ayrılmak istemiyorken Emine Semiye Hanım gibi edebiyat âleminde tanınmış bir muallimenin Anadolu çocuklarını yükseltmek için her türlü müşkülata razı olarak Sivas'a gelişi de büyüklüğünü bir kere daha ispata kâfidir sanırım. Kıymetli edibemizin şu aziz hareketi İstanbul gençlerine bari bir örnek olsa da güzel Anadolu'yu sevseler, biraz Anadolu'ya gelseler.” (Karaca, 2010: 74)

1.2.2 Yazınsal Yaşamı

Yazın dünyasına, kendinden önceki Türk kadın yazarlar gibi, yazar olma iddiasıyla değil, topluma fayda sağlamak ve bir bakıma onu eğitmek amacıyla giren Emine Semiye bu durumu şöyle ifade etmiştir: *“Yazmaktan maksat, umumun istifadesi olduğu malumdur. Bunun için yazdıklarımızı faide nokta-i nazarından yazmamız icap eder. Romanlarda tasvir edilen ibretli vakaların ezhan-ı kariine hüsn-i tesiri olur ise elbette faideden hâli kalmaz, alınan hisseler mütehassis kimseleri cidden metin ederek ahlaka ait olan hataların ıslahına yardım edilmiş olur. İşte romanlara verilen ehemmiyet de bundan naşidir. Muharrire-i hakire hikâye-nüvisliğe daha ziyade müstait olduğumdan enzar-ı umuma vaz’ ettiğim his ve ahlakî romanların kazanmış olduğu rağbetten dolayı müftehir ve müteşekkirim.”* (Karaca, 2010: 298)

Böylece yazarlığının ablası Fatma Aliye’nin gerisinde kaldığına dair günümüzde de süren iddialara aslında en başından yanıt vermiştir. Babası Ahmet Cevdet Paşa gibi medenileşmenin gereğini savunmuş, çalışmalarını bu yönde sürdürmüştür. Tıpkı Juana Manso gibi toplumun gelişmesinin, halkı eğitmenin yolunun önce kadın ve çocukları eğitmekten geçtiğinin ayırdına varmış, yapıtlarını bu amaç doğrultusunda yazınsal kaliteden de ödün vermeyerek ortaya koymuştur.

Yazarın yazınsal olmamakla beraber yayımlanmış ilk kitabı olan **Hülasa-i İlm-i Hesap** 1891 yılında basılmıştır; Eğitim Bakanlığı tarafından

yazara ısmarlanmış ve kısa zamanda matematik öğretmeyi amaçlayan ilkokul düzeyi matematik kitabının geliri yazar tarafından Darülaceze'ye bağışlanmıştır. (Kurnaz, 2008: 84) O dönemde bir matematik kitabının yazılması işinin Bakanlıkça bir kadına verilmiş olması dikkat çekicidir. Bu noktadan hareketle Emine Semiye'ye –şüphesiz içinde bulunduğu ailenin de etkisiyle- güven duyulduğu anlaşılmaktadır.

Emine Semiye'nin yazınsal yapıtlarına geçmeden önce *Hanımlara Mahsus Gazete*'den bahsetmenin yerinde olacağı görüşündeyiz; bu gazete salt yazarın birçok yapıtını içermesi nedeniyle değil, dönemin yazın tarihi için de kapsamlı bir kaynak olması bakımından önem taşımaktadır. 1895-1908 yılları arasında kesintisiz yayımlanan ve toplam 614 sayısı çıkan *Hanımlara Mahsus Gazete*, Ahmet Mithat Efendi ve Ahmet Rasim gibi önemli erkek yazarları da bünyesinde barındıran ama esas kadrosu, o dönem yapılageldiği gibi kimliklerini gizleyerek takma erkek isimleriyle değil kendi isimlerini kullanarak yazan kadınlardan oluşan bir gazetedir. İlk sayılarından itibaren Makbule Leman, Fatma Aliye, Şair Nigar ve Emine Semiye'nin yanısıra devamlı yazarlarının arasında şair ve bestekar Leyla Hanım, Carmen, Silva, Fahrünisa Hanım, Ayşe Rahime, Hamiyet Zehra, Keçecizade İkbâl, Üsküdarlı Münire gibi isimlerin de yer aldığı (Aydingör, 2006: 114) gazete, dönemin adeta “ilk kadın yazarlar tablosudur.” (Karaca, 2010: 107) Gazete yönetimine dair bilgilerin yer aldığı bölümde bulunan “*Gazetemiz hâsılatından yüzde beşi gelinlik ve kimsesiz kızlara sâye-i hazreti padişahîde cihaz parası olarak itâ*

olunacaktır.” ibaresi (Kaymaz, 2009: 56), *Hanımlara Mahsus Gazete*’nin sosyal etkinliğini belirtmesi açısından dikkat çekicidir.

Emine Semiye’nin yayımlanan ilk yazınsal yapıtı, Ekim 1895 tarihinde *Hanımlara Mahsus Gazete*’de *Emine Vahide* mahlasıyla yazdığı *Bir Mütahhassisenin Tefekküratı* adlı öyküsüdür. Yine aynı yıl aynı gazetede çocukların eğitimini konu alan üç öyküsü *Terbiye-i Etfale Ait Üç Hikâye* başlığıyla yayımlanmıştır. Bu dönemde Selanik’te yaşamakta olan Emine Semiye aynı yıl *Mütalaa* gazetesinin başyazarlığını da yürütmektedir. Ayrıca *Asır*¹⁸ gazetesinde 1896-1903 tarihleri arasında birçok makalesi yayımlanmıştır.

Emine Semiye’nin 1896 yılında *Hanımlara Mahsus Gazete*’de yayımlanan *Hiss-i Rekabet* öyküsünün ardından, ertesi yıl aynı gazetede *Bikes*, *Mükafat-ı İlahiye* ve *Sefalet* olmak üzere üç romanı birden tefrika edilirken *Mütalaa* gazetesinde de *Bir Gecelik Gelin* adlı öyküsü yayımlanır.

Hanımlara Mahsus Gazete’de 1899 yılında yazı dizisi halinde *Muallime* romanı yayımlanan yazarın bu gazetede son yazısı olan *Karaferye Mektupları*’nın ardından 1903-1906 yılları arasında bir yazınsal etkinliğine

¹⁸ 1895’te Selanik’te çıkmaya başlayan ve meşrutiyet yanlısı olan gazetenin adı 22 Temmuz 1908 günü, yani II. Meşrutiyet’in ilanından hemen önce, Yeni Asır olarak değiştirilmiştir ve günümüzde İzmir’in yerel gazetesi olarak aynı adla çıkmaya devam etmektedir. Bkz. <http://ya2005.yeniasir.com.tr/02/10/index.php3?kat=ana&sayfa=yasir1&bolum=gunluk>

rastlanmamıştır. Bir sonraki yapıtıysa 1906'da *Mütalaa* gazetesinde yayımlanan *Yetmişlik Gelinle Seksenlik Güvey* öyküsüdür.

Emine Semiye'nin, Mehmet Rauf'un 1908-1909 yılları arasında çıkardığı *Mehasin* adlı kadın dergisinde kadınların toplumdaki yeri ve ilerlemeleri hakkında makaleleri yayımlanmıştır. (Ünalın, 2007: 79) 1918 yılında *Yeni Mecmua*'da yayımlanan, konusunu yaşanmış bir olaydan alan ve vatanseverlik duygusu uyandırmaya yönelik yazdığı (Karaca, 2010: 166) *Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı: Şefika Hanım* öyküsünden sonra yazarın tefrika edilen son romanı *Gayya Kuyusu* İstanbul'da çıkan *Dersaadet* gazetesinde 1920 yılında yayımlanmıştır.

Emine Semiye'nin son yazısı 10 Şubat 1927 tarihli *İzler* dergisinde yayımlanan *Feminizm Ne Demektir?* makalesidir. (Karaca, 2010: 75)

Sözünü ettiğimiz yapıtların dışında Emine Semiye'nin Milli Kütüphane'nin El Yazması ve Nadir Eserler bölümünde bulunan basılmamış, sıralanmış ve basılması umuduyla temize çekilmiş birçok yapıtı bulunmaktadır: *Emir Çoban Kızları* adlı öykü; 1906 yılında Serez'de geçirdiği günleri anlattığı ve yazarın tek anı kitabı olan *Kalem Tecrübeleri*; çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan makalelerinin derlendiği *Selanik Hatıraları*, *İktıtaf* ve *Hürriyet Kokuları*; yazarı 'Selanikli Emine Semiye' olarak kayıtlı olan *Muktetafat* ile tek tiyatro yapıtı *Dilşad Sultan*.

Herhangi bir tercüme çalışmasına rastlamadığımız yazarın bununla beraber **Sefalet** romanı Sırpçaya çevrilmiştir. Yapıtın Sırbistan’da gördüğü ilgiye karşılık Emine Semiye 1899 yılında Sırp hükümeti tarafından “Saint Sava” nişanıyla ödüllendirilmiştir. (Karaca, 2010: 86)

Yazarın basılmamış olmakla beraber yalnızca tek bir tiyatro yapıtı (*Dilşad Sultan*) bulunmasına karşılık güncel tiyatroyu takip ettiği, gazete yazılarından ve eleştirilerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca tiyatronun öğretici işlevi üstünde durur; bunun Avrupa’da uygulandığından, Türk tiyatrosunda da yapılabileceğinden söz eder: “*Tiyatro sahnesi bir dershaneye benzer. İnsan orada ilim ve ahlaki tedris eder. Zarafeti, irfanı tetkike dalar. Faziletin ulüvv-i cenabın, hıyanetin, cebanetin tesiratını kalbin en derin köşesinde hisseder, ulüvv-i cenap rolleri icra edildiği vakit, vicdan sahiplerinin kalbi garip bir hiss-i telezzüzle kabarıp dışarı fırlayacak gibi olur.*” (Karaca, 2010: 309)

Kadınların okuma oranının nispeten yüksek olduğu Selanik’te gittiği oyunlarda kadınların tiyatroya olan ilgisini, ama daha önemlisi İstanbul’da okuma yazma bilmeyen kadınların bile tiyatro seyredip oyundan kendilerine göre bir hisse çıkardıklarını gözlemlediğinden de bahsetmiştir.

Araştırma sürecinde hiçbir şiirine rastlamadığımız yazarın şiir yazdığına dair tek kaynak **Hanımlara Mahsus Gazete**’de yer alan “*Emine Semiye Hanımefendi sığar-ı sinninden beri birtakım cerâid-i edebiyeye manzum ve mukaffâ birçok eş’ar ile makalât-ı mensûre göndermeğe başlamış*

ve cümlesi mazhar-ı ragabât-ı umûmiyye olmuştur.” şeklindeki duyurudur.

(Kaymaz, 2009: 43)

Emine Semiye'nin hem içinde bulunduğu döneme dair görüşlerini hem kişisel yaklaşımlarını daha samimi bir dille aktardığı mektuplarından da söz etmenin gerektiği görüşündeyiz. Ulaşılabilen kaynaklara göre en çok mektuplaştığı kişiler ablası Fatma Aliye ve arkadaşı Şair Nigar olan yazar, mektuplarının bir kısmını *Hanımlara Mahsus Gazete*'de de yayımlamıştır.

Emine Semiye'nin II. Meşrutiyet'in ilanından duyduğu sevinci, fakat bu dönemde kadınların maruz kaldığı kötü sözler ve davranışlardan, özellikle yüzlerine peçe takmadan sokağa çıkan kadınlara yapılan saldırılardan üzüntü duyduğunu: *“İttihat ve Terakki'nin Meşrutiyete rağmen devlet yönetimine doğrudan doğruya katılmaması, bir yandan cemiyete karşı halk yığınları arasındaki tepkiyi geliştirirken, öte yandan söylentiler ve olayları birbirine bağlama yoluyla kamuoyu tahrik ediliyordu.”*, bu saldırıları engellemek için Jöntürklerden kurulan birliğe umut bağladığını: *“Şimdi Jöntürklerden yüz yirmi kişilik yirmi gönüllü polis müfrezeleri yapılıyor. İnşallah bundan sonra fenalıkların önü alınır da, bizler de feminizm üzerine akd-i ittifak ederek cemiyet-i nisvaniyemize hizmet ve muaveneti ricalimize öğretmeye muvaffak oluruz.”*, ikinci eşi Mustafa Reşit Paşa'dan boşandığı sırada yaşadıklarından çok bunaldığı için bir süreliğine Paris'e gittiği dönemde vatanına ve kardeşlerine büyük özlem duyduğunu: *“Yalnızca penceremin*

önüne çekildiğim zaman vatanımı ve içinde bıraktığım sevgili kardeşlerimi, hedef-i enzarım olan noktada aks-i hayallerini arayarak üzüliyorum.” mektuplarından öğreniyoruz. (Karaca, 2010: 138-142)

Bekiroğlu, yazarın Şair Nigar’la mektuplaşmalarını şöyle değerlendirir: “*Bir kısmı Nigar Hanım’ın bir kısmı Emine Semiye’nin eserleri arasına serpiştirilmiş, bir bölümü dergi sayfelerinde kalmış ihtimal ki daha fazla bir bölümü yok olmuş mektuplarından bu dostluğu kopuk da olsa izlemek mümkün.”* (Bekiroğlu, 1998: 240)

Bu noktada Emine Semiye ve Fatma Fahrünnisa arasındaki mektuplaşmaya da yer vermek istiyoruz. 1897 yılında yapılan yazışmalarda Fatma Fahrünnisa, Emine Semiye’nin **Bikes** ve **Sefalet** romanlarından övgüyle söz etmekte ve ardından “Alman yazar Madame La Barone de Saschenbach’ın yapıtından *Bir Tesadüf* başlığıyla yaptığı tercümeyi değerlendirmesini Emine Semiye’den rica etmektedir.” (Kaymaz, 2009: 77) Emine Semiye yanıtında olumlu eleştirilere yer verir ve iki yazar arasındaki bu mektuplaşma daha sonra **Hanımlara Mahsus Gazete**’de yayımlanır.

Aynı dönemde ablası Fatma Aliye de dahil olmak üzere birkaç kadın yazarın birden etkinleşip tanınır hale gelmesine karşılık Emine Semiye’nin yazınsal yapıtları en az basılan, daha az ilgi gören, tıpkı meslektaş hemcinsleri gibi kadın konusunda belli bir bakış açısına ve bu doğrultuda

birtakım hedeflere sahip olan fakat yine de adı onlar kadar sık anılmayan bir kadın yazar olmasının açıklaması bize göre bütün bu niteliklerinin yanısıra göstermekten geri durmadığı siyasi yönü ya da en başından beri yazını amaç değil araç olarak gördüğünü dürüstçe dile getirmesi olabilir.

Yazını “*Edebiyat, sanayi-i nefisenin ve dünyada mevcut olan her şeyin dilidir...*” (Karaca, 2010: 301) biçiminde tanımlayan Emine Semiye’nin yazdığı yıllarda Türk romanı gerçekçilik ve doğalcılık akımlarının etkisinde olduğundan yazarın da bu akımlardan uzak kalmadığı görüşü hakimdir. (Kaymaz, 2009: 125) (Karaca, 2010: 82) Bununla beraber Edebiyat-ı Cedide hareketinden de etkilendiğini **Kalem Tecrübeleri** yapıtının başında ifade etmiştir: “*Akrabamdan muktedir bir zatın ‘Edebiyat-ı Cedide ile iştilal etmeli ve yeni fikirlerle yazmalısınız’ diye ettiği teşvikler semeresi ve Serez’de bulunduğum şu üç buçuk senelik sa’yımın mahsulü olarak Kalem Tecrübeleri namıyla tevsim ettiğim bu eser-i hakirimin birinci cildi meydana geldi.*” (Karaca, 2011: 118) Teknik açıdan ileri yazınsal nitelikler göstermeyen yapıtları, yazarın ‘toplum için sanat’ kaygısından ötürü, özellikle roman kişilerinin kadın kimlikleri ya da yaşamdaki duruşlarıyla öne çıkması, öğretici olmamakla beraber bir amaç taşımaktadır.

1.3 İki Yazarın Yaşamlarının Benzeşen ve Ayrılan Yönleri

Bu iki kadın yazarın romanlarının karşılaştırılmasına geçmeden önce şimdiye kadar incelemeye çalıştığımız yaşamlarını kısaca değerlendirmek istiyoruz. İçinde yetiştikleri ailelerden başlamak gerekirse; babalarının yenilik yanlısı oldukları ve evlerinin içinde düşünmeyi teşvik eden bir ortam yaratmak istedikleri, çocuklarını dönemlerinin ilerisinde yetiştirmek için onlara özel dersler aldirmalarından ve iyi okullara göndermelerinden anlaşılmaktadır. Bu durum, iki kadın yazarın gelecekte ortaya koyacakları çaba ve başarının temelini oluşturmuştur diyebiliriz. Sadece yazın ya da yabancı dil eğitimi değil, sayısal bilimler ve müzik gibi çeşitli konularda eğitim görmüş olmaları, her iki yazarın da çok yönlü aydın ve sanatçı olmasını sağlamıştır. Birer yetişkin olduklarıdaysa bu çok yönlülüğü, kendi tercihleri doğrultusunda geliştirmişlerdir; örneğin Juana Manso dram dersleri almış, ebelik okuluna gitmiş; Emine Semiye'ye psikoloji ve sosyoloji eğitimi almıştır.

Baskıcı Rosas hükümeti döneminde defalarca sürgün edilen Manso ailesinin zor yaşamı, Juana Manso için belirleyici bir unsur olmuş, yeni yerlere ve koşullara uyum sağlamayı öğrenmiştir. Belki de bu sayede yaşadığı başarısızlıkların hiçbirinden olumsuz etkilenmemiş, aldığı tepkiler karşısında yaptığından vazgeçmemiş ve çalışmayı asla bırakmamıştır.

Emine Semiye'nin ağabeyi ve ablası dolayısıyla evde yapılan özel derslere erken yaşta dahil olmasının yazara beceri ve özgüven kazandırmış olabileceğine inanıyoruz.

Her iki yazar da belli dönemler yurtdışında yaşamış ve bu dönemleri kendileri için kazanca çevirmişlerdir. Sağduyulu her aydının yapacağı gibi gördükleri yabancı ülkeleri, insanları ve onların yaşantılarını dikkatle irdelemiş ve bunları kendi kültürleriyle karşılaştırmışlardır. Kendi ülkelerinin ve toplumlarının eksik yanlarını tarafsızca ortaya koymayı bildikleri gibi diğer ülkelerde gördükleri olumsuzlukları da belirtmekten geri durmamışlardır.

Evliliklerinde beklenen mutluluğu yakalayamamış ve boşanmış bu iki kadın yazarın, boşanmalarının ardından verdikleri yapıtlardan yola çıkarak, yalnız olmayı üretkenlikleri açısından aslında kazanıma dönüştürdüklerini söyleyebiliriz. Çocuklarına dair elimizde fazla bilgi bulunmayan Juana Manso ve Emine Semiye'nin çocuklarını eşlerinin yokluğunda yetiştirmeye çabalamalarıyla beraber toplumlarının eğitimi için de ömür boyu çalışmaları, yazıncı olmalarının yanısıra sosyal olarak da ortaya koydukları çalışmaları çoğaltmıştır. Bu noktada, Osmanlı kültüründe doğmuş ve yetişmiş Emine Semiye'nin, çocuklu bir kadın olarak yalnız kalmamak için ikinci bir evlilik yaptığı, bundaki esas etkenin içinde bulunduğu kültür olduğu doğrultusundaki görüşümüzü belirtmek isteriz.

Ülkelerinin ve toplumlarının ilerleyip gelişmesi için koydukları hedefler doğrultusunda siyasi çalışmalar içine de giren bu kadın yazarlar, partilere ve derneklere üye olmak ve bunların kadın kollarını kurmakla kalmamış, yasa önerileri ortaya koymuş ve hükümet uygulamalarını tartışmışlardır. Ayrıca her alanda kadınların ve kadın haklarının savunucusu olmuşlardır. Aslında toplumun bütünü için çalışmış ve yine toplumun yararını gözeterek çocukların eğitimi için öğretmenlik yapmışlardır.

Karşılaştırmaya yazınsal etkinlikleriyle devam etmek gerekirse Juana Manso'nun ilk yazınsal çalışması tercümeleyen Emine Semiye gazetedeki yayımlanan öyküleriyle yazın dünyasına adım atar. Yazar olmayı, üstlendiği aydın kimliği doğrultusunda toplumun eğitimi için bir araç olarak gören ve bunu da dile getiren Emine Semiye'nin yapıtları, bunlarla beraber asla yazınsal değerden yoksun değildir.

Gazeteler iki yazarın yaşamında da önemli yer tutmaktadır. Öyküleri, eğitim ve siyaset konulu makaleleri ve yazı dizisi halinde romanları gazetelerde yayımlanmış, bu yolla topluma ulaşmaları da kolaylaşmıştır.

Yazarların ortaya koydukları yapıtları türleri açısından ele almak gerekirse şu noktaları belirtebiliriz: Her iki yazarın da en çok yapıt verdiği türler roman ve öyküdür. Juana Manso eşinin müzisyen olmasından ötürü müzikal yapıtların konu ve metinlerini yazmıştır fakat tiyatro yapıtı

bulunmamaktadır. Emine Semiye'ninse tek tiyatro yapıtı *Dilşad Sultan*'dır. İki yazarın ayrıldıkları noktalardan söz ederken, Emine Semiye'nin ilgili kaynaklarda rastlanan herhangi bir şiirinin olmadığı, buna karşılık Juana Manso'nun gençlik yıllarından ölümüne dek gazetelerde yayımlanan birçok şiirine ulaşabildiğimizi belirtmek gerekir.

Her iki yazarın da birer ders kitabı bulunmaktadır: Juana Manso'nun basit bir dille çocuklara yönelik yazdığı tarih kitabı **Río de la Plata Birleşik Yerleşimlerinin Kısa Tarihi** (1862), Emine Semiye'ninse dönemin Eğitim Bakanlığından gelen istek üzerine yazdığı başlangıç düzeyi matematik kitabı **Hülasa-i İlm-i Hesap** (1891). Her iki kitabın da iç kapaklarında okullarda okutulmasının uygun olduğuna dair resmi ibareler yer almaktadır.

Juana Manso yazın dünyasına çevirileriyle girmiş, özellikle Fransızcadan birçok kitap ve makale tercüme etmiştir. Herhangi bir tercüme çalışmasına rastlamadığımız Emine Semiye'nin buna karşılık bir romanının Sırçaya tercüme edildiği, hatta yazara ödül kazandırdığı bilinmektedir.

Ele aldığımız iki kadın yazarın da görüşlerini ve hislerini içtenlikle paylaştığı mektup arkadaşlarının olması, iki farklı kıtada yaşayan ve etkinlik gösteren iki kadın yazarın nasıl benzer yapıda olduklarına iyi bir örnektir. Juana Manso meslektaşı Amerikalı Mary Mann'le, Emine Semiye de yine meslektaşı olan Şair Nigar'la uzun yıllar boyu mektuplaşmışlardır. Yerine

göre öğretmenlik deneyimlerini, gördükleri ve uyguladıkları yeni teknikleri, yerine göre siyasi etkinliklerini, gündeme dair görüşlerini ve çözüm önerilerini paylaşan farklı ulusların fertleri olan bu aydın kadınların yazına dair bahsettiğimiz fikirlerini de yine bu mektuplarından öğreniyoruz.

2. “KOMUTANIN AİLESİ” (LA FAMILIA DEL COMENDADOR) VE “SEFALET” YAPITLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Juana Manso ve Emine Semiye'nin söz konusu yapıtlarını karşılaştırılmaya başlamadan önce yapıtlar ve konuları hakkında bilgi vermek istiyoruz.

Komutanın Ailesi¹⁹

Arjantin'de bir kadın yazarın basılan ilk tarihi romanı olma niteliğini taşıyan (Rússovich, 2008) **Komutanın Ailesi (La Familia del Comendador)**, 1 Ocak-17 Şubat 1854 tarihleri arasında çıkan *Álbum de Señoritas* gazetesinde yazı dizisi halinde yayımlanmaya başlamış, fakat gazetenin kapanmasıyla yazı dizisi tamamlanamamıştır. Düzeltmelerle beraber kitap halinde basılması yine aynı yıl gerçekleşmiştir.²⁰

Juana Manso, köleliğe ve ırkçılığa karşı çıkan ve aile içindeki baskıcı ilişkileri eleştiren yapıt için çalışmaya, eşiyle beraber Brezilya'da bulunduğu dönemde başlamıştır.

¹⁹ Bu çalışma için kaynak alınan son baskısı: Juana Manso, *La familia del Comendador y otros textos*, Bueno Aires, Colihue: Biblioteca Nacional de la República Argentina, 2006.

²⁰ Juana Manso, *La familia del Comendador*, Buenos Aires, Imprenta de J.A. Bernheim, 1854.

Komutanın Ailesi sırasıyla “Botafogo Çiftliği”, “Aşık Genç”, “Bir Öncekinin Devamı”, “İçerinin Tablosu”, “Gelin-Kayınvalide”, “Ortaya Çıkanlar”, “Ernesto de Souza”, “Durumlar”, “Kaçak Kız”, “Dram Çözülüyor”, “Karı-Koca”, “Doktor Mauricio”, “Baba-Oğul”, “Peder ve Rahibeler”, “Kılıç ve Cüppe”, “Yüce An”, “Yeni Olaylar”, “Yaşamın Kırılganlığı”, “İnsan Önerir, Tanrı Karar Verir”, “Manastır Makyavelizmi”, “Ernesto de Souza” ve “Bu Gerçekçi Hikayenin Son Olaylarının Anlatıldığı Kısım” başlıklı 22 bölümden ve 162 sayfadan oluşmaktadır.

Yapıt, dönemin kölelik düzeni olan Brezilya İmparatorluğu’nda geçmektedir. Río de Janeiro’nun Botafogo mahallesinde yaşayan María das Neves’in iki oğlu vardır: komutan olan Gabriel ve akıl hastası Juan.

Juan gençliğinde, çiftliği ve tarım arazileri olan ailenin işleri için yeni teknolojiler arayışıyla Avrupa’ya yaptığı seyahatler sırasında İngiltere’de Emilia adlı Protestan bir kıza aşık olur ve gençler evlenmeye karar verirler. Kocasının ölüm haberini bir mektupla Juan’a bildiren María, oğlunu acilen Botafogo’ya çağırır. Evlilik kararını paylaşıp annesinin iznini almak için bu fırsatı kullanmak isteyen Juan, Protestan bir kızla evlenip İngiltere’ye yerleşme fikrini annesiyle tartışmaya başladığı günden akıl sağlığını yitirene kadar annesinin köleleri aracılığıyla yaptığı işkencelere maruz kalır. Bu işkencelerin bir parçası olarak tecrit edilmesinin sonucunda da 36 yaşına

geldiğinde artık hiç konuşmayan, sık sık sinir krizleri geçiren bir kaçık olduğuna kanaat getirilir.

María'nın, oğlu Juan'a bakması için görevlendirdiği köle Camila'nın Juan'a zamanla aşık olması ve beraber çok vakit geçirmeleriyle Camila ondan iki çocuk dünyaya getirir: Mauricio ve Juan'ın eski İngiliz sevgilisinin adını taşıyan Emilia. Fakat annelerinin zenci bir köle olması yüzünden ve mal varlığına bu melez çocukların da ortak olmaması için María oğlunu Camila'yla evlendirmez ve melez torunlarını hiçbir anlamda benimsemez. Sadece, Mauricio'nun akıllı bir çocuk olduğunu anlar ve onu tıp okuması için Fransa'ya gönderir. Bunun açıklaması yine María'nın bencilliğinde saklıdır; yaşlı ve hasta olduğu için yakınında kendine bakacak bir doktora ihtiyacı vardır. (Rússovich, 2008)

María, yine ailenin zenginliklerinin bölünmemesi için Komutan oğlu Gabriel'den olan torunları Pedro'nun bir akrabanın kızıyla, Gabriela'nınsa amcası Juan'la evlenmesine karar verir. Çünkü Juan'ın bir köleden olan iki melez çocuğu vardır ve safkan olmayan bu çocuklara miras kalmamalıdır. Paraya düşkün anne babası bu kararı memnuniyetle karşılayan Gabriela, Ernesto adlı zengin başka bir gence aşıktır ve akıl hastası amcasıyla evlenmemek için evden kaçar, bir manastıra sığınır. Bu arada Ernesto ve ailesi, çiftin bir araya gelmesi için hem Gabriela'nın ailesine hem manastırın pederine gidip onlarla konuşurlar fakat bir fayda sağlayamazlar. Bununla

beraber Gabriela'nın annesi, kaçmasında ona yardım eden kadın köle Alina'ya türlü işkenceler eder, kızının kiminle kaçtığını öğrenmek ister. Alina'nın işkence yüzünden attığı çığlıkları duydukça aklı başına gelen Juan, İngiliz Emilia'ya aşık olduğu ve onunla evlenmek istediği için annesinin bir zamanlar kendisine de böyle işkence ettiğini hatırlar.

Juan'ın melez oğlu Mauricio bu arada doktor olur, doğduğu eve döner ve babasının iyileşmesine yardım eder. Bu sırada felç geçiren María kendisi için çağrılan papazın teşvikiyle 'insafa gelir', çocukları ve torunları arasında adil bir mal paylaşımı yaptığı bir vasiyetname hazırlar.

Gabriela'nın sığındığı manastırın pederi, kızı sevdiği gence bırakmamak için onun rahibe olmak istediği yalanıyla ailesini ikna eder. Bu arada sevgilisini kurtarmak isteyen Ernesto kılık değiştirerek manastıra girer fakat zindana kapatılmış Gabriela'yı göremez. Bir sonraki sefer gizlice zindana kadar girer ve Gabriela'dan rahibe olmak istemediğine dair bir mektup alıp bunu piskoposa iletir. Böylelikle özgür kalan Gabriela Ernesto'yla, Pedro mecbur edildiği için değil sevdiği için akrabası Anita'yla, Komutanın küçük kızı Mariquita'ysa aşık olduğu kuzeni Mauricio'yla evlenir.

Akıl sağlığı geri gelmiş olmasına rağmen hastalanan Juan ve günah çıkarmaya, adaletle vasiyet bırakmaya fırsat bulan María, gençlerin

evlenmesinden önce ölürler. Roman, Komutanın ailesiyle beraber Avrupa'ya yola çıkmasıyla sonlanır.

Sefalet²¹

Emine Semiye'nin kitap olarak basılmış tek romanı, 26 Ocak 1897-18 Ağustos 1898 tarihleri arasında *Mütalaa* gazetesinde yazı dizisi ve 1908 yılında kitap olarak yayımlanan **Sefalet**'tir. Yazarın bizzat “*Milli ve ibretimiz bir hikâyeyi havidir.*” (Karaca: 2010, 100) notuyla yayımladığı yapıtın Sırpça tercümesi ve yazarına getirdiği Saint Sava nişanı **Hanımlara Mahsus Gazete**'de şöyle duyurulmuştur: “*Hanım-ı müsarunileyha hazretlerinin yazdıkları nafi mülakattan başka vücuda getirdikleri müteaddit milli romanların cümlesi gazetemize tefrika suretinde derç edilmiş yalnız Sefalet namındaki roman Selanik'te neşr olunan Mütalaa gazetesiyile neşrolunmuştu. Sefalet romanı dahi sair romanlar gibi gayet müessir ve ibretimiz olduğu cihetle Türkçeye vâkıf Sırp madam tarafından Sırp lisanına nakil ve tercüme edilmiş ve binaenaleyh Sırbistan'da dahi mazhar-ı takdir-i fevkalade olarak bu kere Sırp hükümeti tarafından iktidar-ı kalemi ve edebi-i ismetpenahilerini takdiren hanım-ı müsarünileyhaya bir kıta 'Sensava' nişanı ita kılındığı vasıl-ı sımah-i memnuniyet ve iftiharımız olmuştur.*” (Karaca: 2010, 100)

²¹ Bu çalışma için kaynak alınan son baskısı: Emine Semiye, Sefalet, İstanbul, Lacivert Yayıncılık, 2010.

Emine Semiye'yle romanını ithaf ettiği Nigar Hanım arasındaki mektuplaşmadan, yapıtın yazılma sürecini ve içeriğini öğreniyoruz: “*Of! Hakikatin de saadetin de tahtında ne şüpheler, ne felaketler müstetirmiş! İşte şu levayih-i latife ve dilfiribane içinde belki insanı tehlikeli bir hastalığa duçar edecek, mevtine sebep olabilecek bürudette bulunuyor*’, diyerek bir kere de sokağa baktım. Gelip geçenler meyanında fakir genç kadınların, ayakları çıplak zenciyyelerin, değneğine yaslanarak düşe kalka yürümeye uğraşan ihtiyarların şu sefilane hâlleri nazar-ı dikkatime dehşetle çarptı. ‘Ah şu dakikada şairlerin kalemini, ressamların fırçasını meşgul eden sitanın böyle nazarfirip zamanında ale-s-seviyye beyaz çarşafarla örtülen damlar altında, kim bilir ne kadar hastalar firaş-ı sefaletе uzanmışlar, kim bilir ne kadar biçareler kömürsüz ve aç kaldıklarından inlemekte bulunmuşlardır!’ diye söylenerek mükedder oldum, gözlerimden yaşlar akıyor, bu defa da ruhum titriyordu. Bu fikr-i elim hissiyatımı galeyana getirdi. İşte o hisle *Sefalet romanı vücuda geldi.*” (Emine Semiye: 2010, 8)

Sefalet sırasıyla “Açlık”, “Sefalet İçinde İsmet-Nefret İçinde Muhabbet”, “Sada-yı Vicdani”, “Sabite”, “Zaruret”, “Safvet”, “Sabite’nin Ahı”, “Uluvv-i Himmet”, “İnsan Şeklinde Bir Melek”, “İzdivaç”, “Hayati’nin Düğün Hediyesi”, “Vasiyet” ve “İstirahat-ı Kalp” başlıklı 13 bölümden ve 256 sayfadan oluşmaktadır.

Yapıtın konusundan kısaca bahsetmek gerekirse; Sabite adlı genç bir kızın varlıklı bir yaşam sürerken birtakım olaylar nedeniyle sefaletle sürüklenmesi, sonra da gerçeğin ortaya çıkmasıyla eski hayatına geri dönmesi anlatılmaktadır.

Sabite zengin bir adam olan Ruhi Bey'in tek çocuğudur. Annesinin üvey kardeşi Cehdi ve onun oğlu Mahir, Ruhi Bey'in servetine göz koyarlar ve bunun için de Cehdi, oğlunu Sabite'yle evlendirmek ister. Ancak Sabite teyzesinin oğlu Hayati'ye aşıktır, Hayati de onu sevmektedir ve iki genç bir süre sonra nişanlanırlar. Bu arada Sabite'nin Hayati'ye aşık olan arkadaşı Kesbiye de Mahir'in oyunlarına katılır ve o da Hayati'yi elde etmeye çalışır.

Cehdi ve Mahir ayarladıkları yalancı şahitlerle Mahir'in Ruhi Bey'in öz oğlu, Sabite'ninse evlatlık olduğunu iddia ederler ve Ruhi Bey'in vasiyetnamesini değiştirerek Sabite'nin tüm mal varlığını elinden alırlar. Hayati de Sabite'yi terk ederek artık zengin bir kız olduğu için Kesbiye'yle evlenir.

Sabite, yapıtta da kimi yerde geçtiği gibi 'Sefile' adı yakıştırılacak kadar sefil bir hayat yaşamaya başlar ve dadısının evine sığınır. Elinden alınanları geri kazanmak için bütün gücüyle çabalar ve artık bitkinlikten ve açlıktan ölüm döşegine düşmüşken avukatı beklenen iyi haberi getirir.

Hakkı olan mal varlığını geri alan Sabite, artık zengin, evli ve mutlu bir kadındır. Evlendiği kişiye, ilk iki bölümde Şık Beyi adıyla geçen, roman boyu okur Sabite'nin ve çevresindekilerin hayatını izlerken o da aşık olduğu Sabite'yi divane gibi aramakta olan Müştak'tır. Sabite günün birinde tesadüf eseri Kesbiye ve kocası Hayati'yle karşılaşır; geçmişte yaptıkları kötülüklerin bedelini ödüyor gibi bu kez onlar sefalet içindedir. Her ikisinin de ölümünün ardından eski nişanlısı ve eski dostunun çocuğu olan Sabit'i evlatlık alır. Bir süre sonra Hayat adını verdiği bir kız çocuğu doğuran Sabite, kızı evlenme çağına geldiğinde gençlerin isteği üzerine onu Sabit'le evlendirir.

Yapıtın konusunu olay sırasına göre aktarırsak da, romandaki anlatım düzeni kronolojik değildir. Yapıtın ismini de veren esas olayın *Sabite'nin sefaleti* olduğunu göz önüne aldığımızda diyebiliriz ki romandaki on üç bölümün her birinde sefaletin bir başka aşaması ya da olay kahramanlarından birinin geçmişi anlatılmaktadır: İlk iki bölümde Sabite'nin sefaleti en yoğun yaşadığı dönem, üçüncü bölümde sonradan Sabite'nin eşi olacak beyin geçmişi ve yaşantısı, dördüncü ve beşinci bölümlerde Sabite'nin ve ailesinin geçmişi ile büyüdüğü evdeki kişilerle yaşananlar anlatılır. Altıncı bölümde tekrar Sabite'nin sefalet dönemi konu alınırken yedinci bölümde hemen hemen aynı zamana denk gelecek şekilde paralel olarak Kesbiye ve Hayati'nin evliliği anlatılır. Sekizinci bölümden son bölüme kadarsa adım adım Sabite'nin sefaletten kurtulması, varlıklı günlerine geri dönmesi ve evlenmesi konu edilir. Romanın, olayların tarih sırasına göre yazılmamış

olması bize göre yapıtı ilgi çekici hale getirmektedir. Emine Semiye'nin yazını bir eğitim aracı olarak gördüğünü, bu doğrultuda yapıtlarında belli bir kaygı taşıdığını anımsarsak, **Sefalet**'in öğretici bir roman olmaması, okuyana yazarın bu kaygısını hissettirmemesi olumlu nitelikleridir. Değişik olay örgüsü ve kurgunun ilk bakışta sıradan görünmekle beraber ilgi çekici olmasıyla başarıyı yakalayan romanda günümüz Türkçesine göre yer yer anlaşılmasız sözcüklerin yarattığı zorluk, son basımdaki açıklamalarla giderilmeye çalışılmıştır.

2.1 İzlekler açısından karşılaştırılması

Komutanın Ailesi ve **Sefalet**'te gözlemlediğimiz ortak izlekleri *kadın* ve *aile* olarak sunuyoruz.

2.1.1 Kadın

Konumuzu oluşturan her iki yazarın da ülkelerindeki ve dönemlerindeki kadın meselelerine kafa yorduklarını, hatta sadece kadınlar için değil tüm toplum için eğitimden başlayarak siyasete kadar birçok alanda yenilikçi çalışmaları olduğunu biliyoruz. Bu noktadan yola çıkarak bu kadın yazarların incelediğimiz yapıtlarında da kadının, tıpkı gerçek yaşamdaki önemine inandıkları gibi, romanlarında da aynı paralelde kadın karakterleri önemli bir figür olarak kullandıklarını görüyoruz.

Belirtmek gerekir ki ne Juana Manso ne Emine Semiye kadınları erkek zulmüne uğramış karakterler olarak yaratmamışlardır. Dolayısıyla her iki yapıt için de feminist yaklaşımda olduğunu söylemek güçtür. Hatta bir diğer noktada, **Sefalet**'te baş kadın kahramanı zora sokan, **Komutanın Ailesi**'nde de kadın kahramanların acı çekmesine sebep olan karşıt karakterler yine kadındır. Buradan yola çıkarak yazarların erkek düşmanlığı veya karşı cinse saldırı niyetinin bulunmadığını temin ediyoruz.

Juana Manso'nun yapıtında Komutanın ailesinin anaerkil bir düzene sahip olduğunu görüyoruz. Ailede bulunan Komutan vasfına rağmen söz sahibi kişi kendisi değil annesi María'dır. María son derece otoriter, hatta despot bir kadındır. Daha ilk bölümde oğlu ve gelininin, gıyabında konuştuğu ilk konu, María'nın çalışan kadınlara gösterdiği şiddettir:

“- A! Bugün annemin evine de gittim. Tanrı şahidim olsun, ne iyi kadındır. Bugün çok meşguldü.

- Öyledir. Ee, ne yapıyordu?

- Damiana'yı dövmüşlerdi, biliyorsun şu şekerci kadın. Bir de kekin iyisinden vermediği için Antonia Mina'yı tokatlıyordu.” (Juana Manso, 2006: 32)

Komutan oğlunun Carolina'yla evlenmesine María karar vermiştir. Diğer oğlu Juan ise onun planlamadığı, hele de Protestan olan bir kızla evlenmek isteyince, kendi dediğini yaptırmak için oğlunu türlü işkencelere maruz bırakır ve sonunda oğlunun aklını yitirmesine sebep olur. María'nın, kişiliklerini hiçe sayarak torunlarının kimlerle evleneceklerini belirleme

yetkinliğini de kendinde görmesi, buna karşılık gelini Carolina'nın, çocuklarının mutsuzluğundan rahatsızlık duymaması, yaşananların hiçbirine ses çıkarmaması, okura bir kez daha alışılmış anne kişisinden çok, zalim kadın imajı sunmaktadır. Bu alışılmış bir durum değildir; ataerkil yapıda söz sahibi erkekle karşısındaki güçsüz kişi (genellikle çocuk) arasındaki ilişkide köprü görevi üstlenen ve aracı olan konum kadına aittir. Buna karşın **Komutanın Ailesi**'nde sunulan ailenin anaerkil olmasıyla roller değişmekte, romanda arada kalan kişi erkek ve mazlum olarak sunulmakta ve söz sahibi zalim kadın imajı karşımıza çıkmaktadır. Juana Manso bu imajı güçlendirmek için bir adım öteye gidiyor ve aile içindeki kötülük kıyaslamasını cinsiyet üzerinden yaparak okura gösteriyor:

“Zavallı kız o kadar zayıflamıştı, öyle solgundu ve güçsüz düşmüştü ki Komutan ve karısı onu gördüklerinde biraz şaşırıldılar, özellikle de emri altında yaşadığı iki kadından daha az kötü olan baba Komutan.” (Juana Manso, 2006: 81)

Manso, aile içinde her konuda kararın kadınlar tarafından verildiğini Pedro'nun ağzından iletir:

“Ben annemin izni olmadan aşık olacak kadar aptal değilim. Çünkü bizim ailede güçlü olan, kadın cinsidir.” (Juana Manso, 2006: 50)

Komutanın karısı Carolina'nın köle Alina'ya acımasızca işkence etmesi yine bir erkek söz konusu olmadan kadının kadına uyguladığı şiddet olarak karşımıza çıkıyor. Kızı Gabriela'nın kiminle kaçtığını öğrenmek isteyen anne Carolina'nın köle Alina'ya önce ona özgürlüğünü bağışlamayı

teklif etmesi, istediği bilgiyi bu yolla elde edemeyince köle kadını öldüresiye dvdrmesi, Carolina'nın aslında kızını arayan annenin üzüntüsünün değil ne denli öfkeli ve hırslı olduğunun bir yansımasıdır.

Kadın izleğini bir yandan anaerkil ailenin bu zorba kişileriyle sunan Juana Manso, diğer yandan söz hakları bulunmayan ve tek çaresi boyun eğmek gibi görünen kadınları da ortaya koyar. Gabriela, akıl hastası amcasıyla evlendirilmek istenir. Görüştüğü ve henüz ne hissettiğini tam olarak kendisinin bile bilemediği Ernesto'yu tanıyamadan, on beş yaşına geldiği için büyükannesi evlendirilmesi 'emrini verir'. Defalarca kendini savunmaya alışan Gabriela, evden kaçan kız profili sergilemesine rağmen asi bir kişi değildir. Kendi fikrini, tercihini, hissini savunma bilincine erişmiş bir genç olduğunu; amcasıyla evlenmek istemediğini ailesine birkaç kez söylemesinden, kendi görüşünü sorulmamasına rağmen dile getirmekten ekinmemesinden anlıyoruz. Bununla beraber zorla bu evliliğe yönlendirilmesi, onu sessizliğe iter. Gabriela her ne kadar hakkında verilen evlilik kararına karşı çıksa ve evden kasa da, yine de bu kaçış gençliğin verdiği çılgınlıkla aşık olunan gence kaçış değildir; bu ayrımı vurgulamak gerektiği görüşünde yiz. Bir genç kız olarak yapıtta sevdiği erkek için, aşkı uğruna ailesini bırakan bir profil izmez. Yalnız amcasıyla evlenme fikri onu mutsuz eder ve istemediği şeyi yapmamak için kaçar. Yani yazarın sunumuyla, bir başkasına güvenerek veya inanarak kaçmış değildir.

İkincil kişilerden olan Anita'da tam olarak heyecanlarının peşinden giden bir genç kız duruşu görüyoruz. Manso'nun Anita'yla göstermek istediği bize göre kadının duygularının peşinden giden halidir. Pedro'yla evlendirildiğinde ona doğruyu söyler. Başkasında gönlü vardır ve kendisinden Pedro'ya fayda gelmeyecektir. Fakat bir süre sonra diğer genç aklına bile gelmez olur, aile kararıyla evlendirildiği ve önceleri istemediği Pedro'ya aşık olmuştur.

Sefalet, baş kadın kahramanının zorluklarla dolu yaşamının sunulduğu bir romandır. Sabite örnek bir kişi olarak sunulmuştur; yazarın topluma mesaj verme kaygısıyla kullandığı bir figürdür. İsmi de simgelediği gibi sabit bir kişiliği olan Sabite, çok zengin günlerinde bile burnu büyüklük yapmış bir kadın değildir. Buna karşılık yokluktan varlığa yeniden ulaştığında daha bol gönüllü, yardımsever, servetini başkaları için de harcayan biri haline gelir. Yazar, Sabite'yi hem erdemli hem de yaşadıklarından ders çıkarmayı bilen akıllı ve merhametli bir kadın olarak sunar. Onun sefalet düşmesinin sebebi kandırılmış olmasıdır; aslında sefalet yaşamayı hak edecek bir şey yapmamış, yoksul ve çaresiz duruma üvey büyükannesi, amcası ve kuzeni tarafından düşürülmüştür. Tıpkı **Komutanın Ailesi**'nde olduğu gibi, **Sefalet**'te de kadını ezen taraf yine kadındır. İki yapının paralelliği olduğunu düşündüğümüz bir başka unsur, ezen kadın tarafının bunu para hırsı için yapmasıdır.

Sabite'nin kıskanç dostu Kesbiye, çocukluğundan beri onunla aynı erkeğe aşıktır ve bu erkeğin Sabite'nin sevgilisi olması Kesbiye'nin duygularında bir değişikliğe yol açmaz. Çocukluk arkadaşını kıskanan sıradan bir genç kız konumundayken yıllar içinde bu kıskançlığını büyüten ve en sonunda en iyi arkadaşı olan Sabite'nin sevdiği gençle evlenen kadındır. Kesbiye'nin yapıt içindeki kadınsı gelişiminde bu kıskançlıktan ziyade aşkı uğruna her şeyi yok sayabilecek yapıda bir kişilik gözlemliyoruz. Yazarın bunu vurguladığı noktanın oldukça belirgin olduğu görüşüdeyiz: Sabite sefaletten kurtulur, yeniden varlıklı bir kadın olur ve evlenmek üzere olduğu bir erkek vardır hayatında. Günün birinde tesadüfen, adeta yaptığı kötülüklerin cezasını çeker gibi yoksullaşmış ve kimsesiz kalmış Kesbiye'yle karşılaşır. Pişmanlığını dile getiren eski dostunu affeden Sabite ona her dileğini yerine getireceğini söyler. Zavallı bir hale gelmiş, ihanet ettiği dostundan af dilemiş Kesbiye, kendini affeden ve her türlü imkanı ona sağlamaya hazır olduğunu söyleyen eski dostuna yine aynı erkekten söz eder ve tek isteğinin onunla beraber olmak olduğunu söyler. Sabite – Kesbiye ilişkisini kadınlar arası bir çekişme ya da aynı erkeğe aşık olan iki kadın motifiyle vermektense, yazarın niyetinin kendi iyiliğini ve sağlığını düşünmez hale gelen aşık bir kadın profili sunmak olduğunu düşünüyoruz. Bu noktada **Komutanın Ailesi**'ni anımsarsak, Juana Manso'nun tutkulu kadın kişisi Anita'nın paraleli sayılabilir Kesbiye.

Emine Semiye dönem gerçeğinden bir parça olarak cariyeler, hizmetçiler ve dadılara da geniş yer vererek yapıttaki kadın dokusunu çeşitlendirmiştir. Sabite'ye kurulan tuzağı ve söylenen yalanları ortaya çıkaran roman kişileri yine bu kadınlardan oluşur. Bu noktada yazarın kadına önem vermeyi vurgulamak istediğini, bunun içinde yapıtın başat konumlarına ve kilit anlarına kadın kişileri yerleştirdiğini izliyoruz.

Anlatımın zaman sırasına göre gitmediğini daha önce belirttiğimiz **Sefalet**'te kadın olgusu, yapıtın tamamında yer bulmaktadır. Romanın en güçlü motifi olan sefaleti milat saymamız durumunda diyebiliriz ki hem zenginlik hem yoksulluk döneminde kadın figürü ön plandadır. Kadınlar ve dostlukları, olayları geliştiren anahtarlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İlginç bulduğumuz nokta, bu iyiliksever dost kadınlar sadece zengin ve görgülü ailelerin mensubu olan kadınlar değildir; dadılar, cariyeler ve hizmetçi kadınların da gösterdikleri iyilik ve bağlılık dikkat çekicidir. Sabite yoksulluktan sokağa düşecek aşamaya geldiğinde ona sahip çıkan dadısı Gayret'tir. Gayret yaşadığı evi eski 'iş arkadaşları' olan iki yaşlı hizmetçiyle paylaşmaktadır. Çalıştıkları dönemde 'küçük hanım' olan Sabite evsiz kaldığında ona kapısını açanlar bu hizmetçi kadınlar olmuştur. Bu noktada tartışma konusu olarak karşımıza çıkan bir başka husus şudur: hizmetçi kadınların, dadıların duydukları bağlılık gerçekten hissi düzlemde midir yoksa ülkenin uzak köşelerinden köle olarak getirtilen ve artık vatanları olan kentlerde başka hiçbir akrabaları bulunmayan bu kadınların tutunacak tek

yakınları, parasız kalmış da olsalar sadece eski efendileri midir? Bunu kadınlarla sınırlı tutmamızın sebebi, yapıtta da birkaçına tanık olduğumuz üzere, erkek hizmetçilerin bir evden ayrıldıktan sonra bir başka eve –yani iş-kolaylıkla girebildiklerini bilmemizdir. Görüşümüz, bu iki önermenin de doğruluk payı olduğu doğrultusundadır. Gayret, Sabite dört yaşındayken eve alınır ve ‘hanımı’ndan aslında sadece birkaç yaş büyüktür. Bir kimsenin çocuk yaşta tanıştığı, ondan sorumlu tutulduğu ve her anını beraber geçirdiği kişiyi dostu bilmesi, hatta kardeşi gibi hissetmesi, dolayısıyla zorda kaldığında ona yardım etmesi son derece doğal, insani bir tutumdur. Bununla beraber, doğduğu yer olmasa da insan yaşadığı yere bağlanır, orayı benimser ve orada her kiminle beraberse onu eşi, dostu, yakını olarak kabul eder. Bu doğrultuda, sefalet düşen Sabite’ye kucak açan Gayret’in sergilediği tavır bize göre yazarın insani dayanışma kavramını yansıtmaya biçimi olarak yapıtta yerini almaktadır.

Sefalet’te hedefi kadın olan bir başka kısım, artık görmüş geçirmiş olarak değerlendirilen Sabite’ye, müstakbel görümcenin ikiz kız kardeşlerinin ‘yaramaz’ olmasından şikayet etmesi ve Sabite’nin ona verdiği yanıtıdır:

“Nasiha: Lakin (ikizleri göstererek) şu bizim kızlara romanı okutun da, ondan fayda memul edin [umun]!”

Sabite: Ahlaki romanları intihab edip [seçip] okutunuz! Dünyayı bilmeyenlerle bilenlerin farkı çoktur. Anadan doğma bir amanın birdenbire gözleri açılıp güneş görür ise tekrar kör olacağı şüphesizdir. Lakin güneşin ne olduğunu bilen, ona pertavsızla

[büyüteçle] bakılamayacağını taakkul eder [bilir].” (Emine Semiye, 2010: 221)

Burada cahilliğin olumsuzlandığını ve kızlara da bir şeyler okutmanın gereğinin vurgulandığını gözlemliyoruz.

Emine Semiye'nin yapıtta yer verdiği ilginç bir ayrıntı da kadın doktor figürüdür:

“Kapı çalındı. Tabibe intizar olduğundan [beklendiğinden] hemen Şeker Hanım koşup kapıyı açtı.” (Emine Semiye, 2010: 185)

Tarihe baktığımızda Osmanlı Devleti'nin ilk kadın doktoruyla ilgili kesin bir bilgiye ulaşamamakla beraber, 1898 yılında kadınların hekimlik yapmasının yasaklandığını biliyoruz. (Saygılıgil, 2011) Bu doğrultuda Emine Semiye'nin bir kadın doktor imgesini kullanmasının amaçlı olduğu çıkarımında bulunuyoruz. Yasaklanma kararı 1898 yılının Mayıs ayında duyurulmuş, yapıttın bu bölümüyse aynı yıl Mayıs ya da Haziran ayında yayımlanmıştır. Yasaklama kararına istinaden yapıttında bir *tabibeye* yer verdiğini savunduğumuz yazar, bu tez doğru olmasa bile gerçek hayatta sık rastlanmayan bir kadın figüre yer vererek yine kadın imgesini güçlendirmiştir.

2.1.2 Aile

Komutanın Ailesi ve **Sefalet** romanlarının ortak izleklerinden ikincisini *aile* oluşturmaktadır. Aile, yapıtların temel düşüncesini yansıtan bir unsur değildir. Ne var ki kadın olgusunu sunmak isteyen bu iki kadın yazar için roman kapsamına alınabilecek en yalın ve uygun ortam aile ortamıdır.

Aile yapısını anaerkil olarak ortaya koyan Juana Manso, tüm bireyleri aynı evde yaşamayan ve üç kuşaktan oluşan bir aile sunmaktadır. Büyükanne María das Neves çocuklar ve torunlar üzerinde egemendir. Geleneksel anlayışta, vefat eden babanın yerine ‘aile reisliği’ne yaşına bakılmaksızın erkek çocuğunun mecazi anlamda ‘atanması’, hatta aslında çocuktan büyük olan annenin bile kocasını yitirince oğlunu onun yerine koyma eğilimi söz konusudur. Fakat **Komutanın Ailesi**’nde okura sunulan yapı bu eğilime aykırıdır; ailenin tüm bireyleri koşulsuz bir biçimde María’nın üstünlüğünü kabullenmiştir. Elbette bunun sebebi bir yandan da ailenin maddi zenginliklerini elinde bulunduran gücün onda olmasıdır. Fakat bize göre bu yapıdaki bir aile olgusunun sunulduğu yapıta ilginç olan, oğlunun, hırslı gelininin ya da genç torunlarının zenginliğe göz dikerek María’yı ortadan kaldırma fikrinin bulunmamasıdır. Buna karşılık çekirdek aile içinde daima baskınlığını vurgulamaya çalışan bir tavır gözlemlenir. Örneğin amcası Juan’la evlenmek istemediğini dile getiren Gabriela’ya annesinin yanıtı gereğinden fazla serttir; sadece kendi yaşamına dair fikir

belirten genç kıızı, annesi sanki ailenin tüm düzenine karşı çıkıyormuş gibi tersler:

“- Anne, büyükannemin beni zavallı amcam Juan’la evlendirme kararını açıkladığı gün, ben hislerim doğrultusunda yanıt verdim.

- Nereden buluyorsun bu cüreti? Ailenin kurallarını sen mi koymaya kalkıyorsun?

- Fakat anne, benim gibi genç ve akli başında birini ne yaptığını bilmeyen yaşlı bir akıl hastasıyla birleştirmek istemek doğru değil.

- Sen, ben ne dersem onu yapacaksın çünkü ben senin annemim.”

(Juana Manso, 2006: 67)

Gabriela’nın sözleri bu yanıtı gerektirmez fakat burada yazarın sunduğu, hırslarına düşkün olan Carolina’nın aile içinde sözünü geçirme ve inandığı üstünlüğünü gösterme biçimidir.

Anaerkil yapının baskınlığının düzeyini, Pedro kardeşleriyle konuşurken de okura sunuyor:

“Gönlün acıları anlaktır kardeşim. Her şeyden önce sen bir kadınsın ve biz zavallı yaratıklar olan erkekleri yönetenler kadınlardır.”

(Juana Manso, 2006: 51)

Komutanın Ailesi’nde örneklendirilen bir diğer aile de Ernesto de Souza’nıdır. Oğlunun mutluluğu için her kapıyı aşındıran, çok zengin olmasalar da görgülü kişiler olan anne ve baba Souza, yapı olarak das Neves ailesinin karşıtı olarak yapıtta yer almaktadır.

Romanın daha kısa bir süreyle şahit olduğumuz diğer ailesi, Pedro'nun evlendirilmek istendiği Anita'nın ailesidir. María'nın uzak bir akrabası olan Alejandro, eşini kaybetmiş, kızı Anita'yla yaşamaktadır. Pedro'nun onlara katılmasıyla üç kişi haline gelen aile fazla ayrıntılı sunulmamaktadır. Fakat Alejandro'nun kızı Anita'nın mutluluğu için elinden geleni yapan iyi bir baba olduğu, bu aileden bahsedilen kısa bölümde vurgulanan bir husustur.

Sefalet'teki aile yapısının daha karmaşık olduğunu söylemek yanlış olmaz: Çocuk sahibi olamayan Ruhi ve Zümrüt, Zümrüt'ün kardeşi Cehdi'nin ölen cariyesinden olan oğlu Mahir'i evlat edinirler. Daha sonra Ruhi, Zümrüt'ün izniyle Bihterin adlı cariyeden Sabite adını verdikleri bir çocuk sahibi olur. Fakat Zümrüt'ün annesi Yakut, Bihterin'i oğlu Cehdi'yle evlendirmek istemiş, dolayısıyla da bu durumdan rahatsız olmuştur. Bebeğin süttten kesilme zamanı gelince Bihterin çocuktan uzaklaştırılır, Sabite'ye Arabistan'dan getirilen ve Gayret adı verilen bir dadı armağan edilir. Bu arada Sabite'nin öz teyzesi Gülterin, Ruhi'nin dayısının oğlu Semahi'yle evlendirilir ve çocukları Hayati de tıpkı Mahir gibi konağın çocuklarından sayılmaya başlar.

Yapıtta aile dostları ve onların çocukları da aileden sayıldığı için büyük resim kalabalık bir şekilde sunulmaktadır. Bu kişilere hizmetçi ve dadıların da eklenmesiyle yapıttaki aile kavramı daha da genişler. Ailesini ve

parasını yitiren Sabite'ye kol kanat geren, yani ailesi gibi olan kişilerin yine dadıları olması, geniş tabir ettiğimiz aile olgusunu kanıtlar niteliktedir.

Yapıtta bireyleri arasında düzeyli ilişkilerin gözlemlendiği aileler, günümüz bakış açısıyla değerlendirdiğimizde kavramsal olarak ters nitelikler de içermektedir. Örneğin evin beyinin karısının izniyle bir hizmetçiden çocuk sahibi olması. Bunun konu edilmesi bile aile olgusunun karşıt unsuru olarak yorumlanabilir. Ancak bu noktada dönem koşullarını ve bu gibi durumların aslında birçok ailede yaşanmış olduğunu göz önünde bulundurmanız gerektiğine inanıyoruz.

Romanın ilk kısımlarında henüz onu tanımazken Sabite'ye aşık olan Müştak karşılık bulamayınca hastalanır, git gide içine kapanan biri haline gelir. Bu durumunu anlayışla karşılayan ve çözüm bulmaya çalışan ailesidir. Sabite'yi mutlu bir ortamda yetiştiren ailesinden sonra Müştak'ın bunalımlı döneminde onun yanında olmaya çalışan ailesi ikinci iyi aile örneği olarak sunulmaktadır. Yine **Komutanın Ailesi**'nde dengini bulan ikincil kişiler olarak Müştak'ın ailesini sunabiliriz; çocuklarının mutluluğu için elinden geleni yapan ebeveyn motifi, her iki yapıtta da karşılığı olan bir motiftir.

Sefalet'in mutlu sonunda yine aile izleğinin vurgulandığını gözlemliyoruz; türlü sıkıntılar atlatan Sabite ve Müştak, kendi kızları Hayat

ve onlara emanet kalan evlatlıkları Sabit'in evlenme, bir aile kurma kararlarıyla büyük mutluluğa ererler.

2.2 İçerik ve biçim açısından karşılaştırılması

Yapıtları öncelikle roman türüne göre sınıflandırmak gerekirse **Sefalet** için iki tür öne çıkmaktadır: hem tek bir kişiye odaklanan ve onun gelişimini, oluşumunu anlatan roman türü olan *oluşum romanıdır*, hem de bir ailenin ele alındığı tür olarak *aile romanıdır*. Sabite ve ailesinin geçmişini, aile bireylerinin, dostlarının ve hizmetçilerinin ilişkilerini anlatmanın yanısıra, roman Sabite'nin doğumundan itibaren *Sefile* haline gelmesini, sonrasında da yaşadıklarının etkisiyle kişiliğinde meydana gelen değişiklikler ve yaşantısını başka bir ekseninde sürdürmesi konu edilir.

Komutanın Ailesi bir *aile romanıdır*; isminin de işaret ettiği gibi Komutan Gabriel'in ailesini ve aile bireylerinin ilişki kurduğu kimselerle yaşananları konu edindir.

İnceleme konumuzu oluşturan her iki yapıtta da anlatım biçimi olarak *o anlatı*'nın benimsendiğini görüyoruz. Bu noktada ilginç bir ortak özelliğe değinmek istiyoruz: Söz konusu romanların belki de roman niteliği dışında görünen bazı özellikleri vardır. Anlatım biçimi ya da konumunun

dışında ele almak isteğimiz bu unsurları, dikkati yoğunlaştırmak için kullanılan *samimi ifadeler* ya da yazarların yazınsal kimliklerinin temelinde yatan öğretici erekten kaynaklanan ve romanların anlaşılmasını kolaylaştırma fikriyle yazdıkları ufak açıklamalar olarak değerlendirebiliriz. Hem Emine Semiye'nin hem Juana Manso'nun toplumlarının eğitimiyle ilgili hedeflerinden ötürü her kesime hitap etme kaygısı olduğu görüşünderiz; söz konusu açıklamalar ve atıflar okura yaklaşmanın kimi zaman yazınsal nitelikten önde geldiğini gösteriyor:

“Hikayemizin sahnelerinin başladığı çiftlik, küçük bir tepede yer alıyordu.” (Juana Manso, 2006: 29)

“Gabriela için ne gece ama! Düşünün bir an kendinizi onun yerine koyup sevgili okurlar.” (Juana Manso, 2006: 81).

“Zenciye'deki kanaatle bunaklardaki açgözlülüğü mukayese etmeli!” (Emine Semiye, 2010: 25)

“Bundan evvelki kısımların birinde söylediğimiz vechile Nasıha Hanımefendi Müştak Bey'i oyalandırmak için fukara evlerini dolaşmakta devam ediyordu.” (Emine Semiye, 2010: 189)

Komutanın Ailesi'nde egemen olan anlatım konumları, anlatıcının varlığını ortaya koyduğu *tanrısal* ve konuyu bir seyirci uzaklığında aktardığı *yansız* konumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda örneklendireceğimiz bu konumların yanısıra daha önce bahsettiğimiz açıklamalar ve bölümler arası atıflar da, yazarların varlığını okura etkili bir biçimde hatırlattığı, deyim

yerindeyse 'ben buradayım' diyerek kendini gösterdiği kısımlar zaten doğrudan *tanrısal* anlatım konumuna işaret etmektedir:

“Hepimizin başından geçen bu zalim ve kaçınılmaz olayın her anına okurla beraber neden eşlik edelim ki?” (Juana Manso, 2006: 124)

“Ernesto içini parçalayan bu üzüntüye daha fazla dayanamayarak insani değerleri görmezden gelmeye karar verdi. Çünkü önüne konan fedakarlık, gücünü aşıyordu. Ailesine hiçbir şey söylemeden giyindi ve Bayan María das Neves'in evine doğru yola koyuldu.” (Juana Manso, 2006: 150)

Anlatım konumları açısından yaklaştığımızda **Sefalet**'te de *tanrısal* ve *yansız* konumlar görülmektedir:

“Ya dadı kalfa? Artık onu hiç de tarif etmek zahmetine girmeyeceğiz! Hanımın dest-i terbiyesinde perveriş bulmuş [yetişmiş] ve tamamiyle modeli olmuş çaçaron bir dadı ki, darısı düşman başına!” (Emine Semiye, 2010: 104)

“Ertesi gün Kesbiye'nin validesiyle dadısı çıkagelip, bir Arap kızının kıymetli kızlarını döğmüş olduğundan şikayetle, o kızın hemen mektepten tardını talep ettiler. Mektepte Gayret'ten başka Arap kızı olmadığından, hoca efendi onun kibar Sabite Hanım'ın cariyesi olduğunu ve tarda muktedir olamayacağını beyan edince valide hanım, Arap cariye'nin bedelini vermeye razı olduğunu dermiyan eyledi [açıkladı].” (Emine Semiye, 2010: 103)

İncelediğimiz yapıtlarda *kişisel* anlatım konumuna rastlamıyor oluşumuzun, yazarların öğretici hedefle iletmek istediklerini daha geniş kitlelere ulaştırma kaygısından ileri geldiğini düşünüyoruz.

Her iki yapıtta da yaygın olan anlatım konumunun *tanrısal* olmasına uygun olarak kullanılan anlatı açısı *içe bakış*'tır; yazarlar yarattıklarının öncesi, sonrası, nedenleri vb. tüm nitelikleriyle hakim olduklarını gösteren ve yapıt içinde varlıklarını adeta vurgulayan bir tavrıdadırlar.

Komutanın Ailesi'nde, kurguya tamamen karşıt bir bölüm de yer almaktadır ve aslında oldukça ilginçtir. Yapıtın XVII. bölümünde Pedro, Río de Janeiro'dan Santos'a gemiyle yolculuk edecektir ve bölüm limanın betimlenmesiyle başlar. Sonrasında Juana Manso, *tanrısal* anlatım konumunun ya da bir sunuş biçimi olarak *yorumun* çok dışında kalacak biçimde, şahsen uzun yıllar sürgünde kaldığı Rio de Janeiro'ya dair hislerini romanın içine kurgu dışı bir biçimde yerleştirmiştir:

“... ve o güzel, mavimsi tropik gök, seni asla unutmayacağız! (...) Brezilya, senden her bahsettiğimde heyecan duyacağım çünkü uzun yıllar benim ikinci vatanım oldun, kalbime ve fikrime bir sunak ve iki mezarla bağlısın!” (Juana Manso, 2006: 125-126)

Bu uç örneğin dışında yapıtta sunuş biçimi olarak *yorum*, *rapor*, *betimleme* ve *yaşanmakta olanı yansıtma*'yı görüyoruz. Yorum zaten Juana Manso'nun sık başvurduğu bir sunuş biçimi olarak karşımıza çıkıyor. Bunda, bazen aşırıya kaçan *tanrısal* anlatım konumunun da etkisi olduğu görüşüdeyiz:

“Zavallı gençler, bütün hayalleri çetin gerçekliğin önünde yok olup gidiyordu!” (Juana Manso, 2006: 60)

“Ernesto, ayrı geçirecekleri saatleri sayması için Gabriela’ya saatini ve bir veda öpücüğü vererek onunla vedalaştı. Hadi ama, bu ilk öpücüktü, katı olmanın lüzumu yok. Bu kadar mücadele ve acıya karşılık bir öpücük azdı bile, zavallı aşıklar!” (Juana Manso, 2006: 155)

Komutanın oğlu Pedro’nun zorla evlendirildiği Anita, önceleri bir başka gence aşıkta da bir süre sonra Pedro’ya ilgi duymaya hatta onu kıskanmaya başlar. Kısa bir iş gezisinden döndüğünde Pedro’nun evde karşılaştığı duygusal manzarayı yazar rapor biçimiyle sunuyor:

“Oro Blanco’dan döndüğünde Anita onu soğuk ve sessiz karşıladı. Anita’nın yanına oturduktan sonra amcasıyla uzun uzun madenlerden, yollardan filan konuştular.” (Juana Manso, 2006: 134)

Yapıttan *betimleme* örneği olarak, ilk bölümde Komutanın Botafogo’daki evinin betimlendiği şu paragrafı sunuyoruz:

“Büyük ve yeşil tropik bitkilerle çevrili beyaz ve büyük ev bir tepenin üstündeydi, uzaktan binlerce zümrütün içine yerleşmiş büyük bir mücevher gibi duruyordu. Doğuya bakan pencerelerinden ihtişamlı Büyük Şehir görünüyordu; dağlarının eteklerindeki sayısız sokağında kocaman binalarını saçmış, kiremitten renkli çatıların üstünde kiliselerin kuleleri yükseliyordu.” (Juana Manso, 2006: 29)

Juan, babasının ölümü üzerine annesi tarafından memleketine geri çağrılır ve Avrupa uygarlığında uzun zaman geçirdikten sonra yeniden kölelik düzeni olan Brezilya’da bulunmak onun için kolay olmaz. Avrupa’da gördüklerinden, insan haklarından, erdemden, merhametten bahsettiğinde

dışlanır, git gide yalnızlaşır. Romanın bu kısmında yazar, *yaşanmakta olanı yansıtmaya* sunuş biçimiyle Juan'ın hislerini, aynı zamanda da kendi kölelik eleştirisini de okurla paylaşır:

“Gün ışıırken tarlaya çalışmaya giden zencilerin hüznü ve tekdüze şarkısı, ona bu erkeklerin, kadınların ve çocukların köleler olduğunu, alın terleriyle toprağı sulayacaklarını hatırlattı; Tanrı onları da onun gibi özgür yaratmıştı ama zalim ve vahşi bir fırsatçı, onları daha barbarca bir köleliğe mahkum ederek o özgürlüğü ortadan kaldırdı.” (Juana Manso, 2006: 39)

Anlatıcının figürün içini okuduğı bu sunuş biçiminin **Sefalet**'teki en güzel örneğı, sefilenin sefaleti belki de en derin yerde hissettiğinin anlatıldığı kısımdır:

“Sefile'nin gözleri birdenbire tevakkuf edip yaşla doldu. Boğazını tıkamakta olan şedid bir hıçkırık, felaketzede kızcağızı boğmak derecesine getirmişti. Kalbini cızlatan yeni bir acının tesiriyle sabahtan beri boş midesini tırmalayan evca-ı elimeyi [sancuları] unuttu.” (Emine Semiye, 2010: 22)

Sefalet'te yorum, yapıtın geneline egemen olmayan bir sunuş biçimi olmakla beraber yine de yer yer göze çarpmaktadır. Yazar yorumu genellikle tek bir ön adla ya da eylemle yapıp metnin geri kalanında rapor sunuşu kullandığından, deyim yerindeyse tanrısal yanını sadece hafifçe hissettirir; okura yansız bir anlatım konumunda olduğunu gösterdikten sonra adeta kendini fark ettirmeyerek yorumunu ortaya koyar:

“Hülasa kamil tavırlı, vakur bakışlı Sabite “güzel” denilen şeye cidden numune olmaya şayan idi.” (Emine Semiye, 2010: 226)

Müşak'ın ikiz kız kardeşleriyle onlara ilgi duyan iki genç kardeşin anlatıldığı bölümde Emine Semiye'nin *raporu* açık bir biçimde kullandığını görüyoruz:

“Nesibe, Necibe'nin elinden tutarak koşmaya başladılar. Akif de onlara yetişip Necibe'nin mantosunun pelerininden tutup yakaladı. Kızlar yine firara devam edince pelerininin bir kısmı Akif'in elinde kaldı. Atıf “Etme ayıptır!” diye haykırıyordu. Kızlar hemen de Akif'in takibinden korkmuş ilerlerken, birdenbire tevakkuf edip donakaldılar.” (Emine Semiye, 2010: 84)

Sefalet'teki en başarılı *betimleme* bize göre yapıtın başlangıç kısmında yer almaktadır. Yazarın yapıtı evinin penceresinden dışarı bakarken gördüğü kadınlardan ilham alarak yazmaya başladığını daha önce belirtmiştik; dolayısıyla yazarın gözleriyle gördüğünü düşündüğümüz bu kısımdaki betimleme, gerçeklik sunmakta ve okur için etkileyici hale gelmektedir:

“Zenciyenin sırtında rengi de, cinsi de anlaşılmayan yamalı bir yeldirme, çıplak ayaklarında da büyücek bir takunya vardı. Başına örttüğü lekeli salaşpur parçasının lekesiz tarafları temiz ve beyaz olup, üstü başı da önde gideninki kadar çamurlu değildi.” (Emine Semiye, 2010: 13)

Anlatım tutumunun *eleştirici* olarak karşımıza çıktığı **Komutanın Ailesi**'nde, yapıtın bir deyişle iskeletini oluşturan dini kurumlara ve ırkçılığa yönelik eleştiriler önemli yer tutmaktadır. Bunun en iyi örneğini XX. bölümde, Gabriela'nın manastırda kaldığı süre boyunca durumundan yakınıp ağlaması üzerine pederin ve rahibelerin ağlayıp üzülmeyen Tanrıya karşı

saygısızlık olduğunu, manastırda kalıp rahibe olmasının en iyisi olduğunu söyleyerek onu sakinleştirmek için sarf ettiği dini içerikli sözlerini ve yönlendirmelerini aktardıktan sonra yazarın adeta kendi görüşlerini sunduğu kısımda gözlemliyoruz:

“Acı, hislenmek, bunlar doğal şeylerdir. Fakat tutkularımız varsa, onun heveslerini dindirecek aklımız da vardır. Eğer aklımızın sesini dinleyecek olursak da tevekkül tavsiyesine ihtiyaç duyarız; çünkü er ya da geç olacak olan, adına din demek istenen bu bencil ve yapay çöküşün imkansızlığıdır.

Hz. İsa “Oğlanı babasından, kızı anasından, gelini kayınvalidesinden ayırmaya geldim.” dediğinde, bunu ailelerin parçalanmasını desteklemek ve kan bağlarını ayırmak şeklinde anlamak bize göre tamamen bir hatadır. Aile sevgisinin kalbimizde erdem ve adaletten sonra gelmesi gerektiği, evet; fakat Tanrı sevgisinin, gücü kuvveti yerinde oğlun babasını, kızın annesini terk etmesini gerektirmesi, hayır. Çünkü bu, utanç veren, insanlık dışı ve doğaya aykırı bir şeydir. Uygarlıktan ve kutsallıktan uzak fedakarlıklar Tanrıya hizmet etmek değildir.” (Juana Manso, 2006: 111)

Sefalet'teki anlatım tutumundan bahsederken birkaç tutumun birden göze çarptığını söylemek yerinde olacaktır. Emine Semiye, küçük hafız Sabit'ten bahsettiği kısımda konuyu güzel yanlarıyla ele aldığı *doğrulamacı* tutumdadır:

“Sultanahmet Cami-i şerifinde birçok muteber zevat [saygın kişiler] huzurunda Sabit'in sırmalı seccade üstünde edibane bir halde diz çökerek oturması, hazin ve latif sedasıyla hıfzını dinletmesi, görülecek bir haldi!” (Emine Semiye, 2010: 241)

Yazarın olayları olumsuz yanlarıyla aktardığı *eleştirici* tutumunu, Kesbiye'yle evlenerek mutsuz olan Hayati'nin anlatıldığı kısımda görüyoruz:

“Zevc-i sefahat-perver [eğlence düşkünü kocası] bir hafta on gün kadar hanesinde bulunmuş ise de, tedricen [yavaş yavaş] yine gaybubete mütecasir olmuştu [kaybolmaya cüret etmişti]!” (Emine Semiye, 2010: 163)

Kesbiye'nin pişmanlığını izlediğimiz *Sabite'ye Olan Vasiyetnamesi*'nde yazar karşıt figürleri dengede sunduğu *yansız* anlatım tutumu sergilemektedir:

“Dest-i sefaletle ezildiğin vakit, sana muavenet [yardım] edeceğim yerde hançer-i gadrimle kalbinde bir yara açtım. Kendimi mesut zannettiğim demler senin ne gibi bir acıyla imdatsız, kimsesiz bir viranhanede kıvrım kıvrım kıvrandığını aklıma bile getirmez idim. (...) Sana çektirdiğim eziyetlerin yüz kat fazlasını çekmekteyim! (Emine Semiye, 2010: 230)

Komutanın Ailesi'nde Pedro'nun yolculuğa çıkacağı XVII. bölümde Juana Manso'nun Río de Janeiro'ya dair birebir kişisel yaklaşımını sunduğu *doğrulamacı* anlatım tutumunu görmek mümkün:

“Janeiro kıyısının girişindeki de çıkışındaki de bugüne dek gördüğümüz en harika, etkileyici ve muhteşem manzaralardan biridir.” (Juana Manso, 2006: 29)

İncelediğimiz her iki romanda da kullanılan zamanı işleme tekniği *zaman örtüşmesidir*, yani romanın konusunu oluşturan olayların devam ettiği anlatı süresiyle yazarın bunu okura aktardığı anlatım süresi aynı uzunluktadır.

İki yapıtta da betimlemelere yer verilmesi ve diyalogların fazla olması buna sebep gösterilebilir.

Sefalet'in biçimini sözcük ve tümce yapısı esasında incelediğimizde yüksek biçem düzeyine sahip olduğunu görüyor, sebebini de yapıtın geçtiği döneme ve kişilerine bağlıyoruz. Yapıttaki biçem düzeyinin tek istisnası, VIII. bölümde komşu kadınların toplandığı ve aralarında sohbet ettikleri kısımdır:

“Sadberk: Neme lazım! Senin pisboğaz kızın hasta olmasın diye telaş ettim! O gün ziftlenmediği şey kalmadı!

Güleşan: Şimdi de benim pisboğaz kızım mı oldu?

Nazife: Hele şu hayvan halama bak!

...

Sadberk: Zakkum ye! Daha ne yiyecektin?

Nazife: Sen ye!” (Emine Semiye, 2010: 175-176)

Kadınların sosyal düzeylerinden dolayı yapıtın bu kısmında alçak biçem düzeyi söz konusudur.

Komutanın Ailesi'nde egemen olansa, orta biçem düzeyidir. Kişiler alt tabaka sosyal sınıf mensubu değildir, kölelerin de az sayıdaki konuşmaları hep efendileriyle aralarında geçmektedir; dolayısıyla düşük biçem düzeyine gerek duyulmamıştır. Buna karşılık efendiler çok soylu kimseler değildir, sadece zengindirler; yani yapıtta yüksek biçem düzeyi kullanımı da söz konusu değildir.

Biçem özelliklerinden söz ederken, yapıtlarda yer alan yabancı sözcüklerin kullanımına da değinmek istiyoruz. **Sefalet**'te ağabeyleri Müştak'tan her zaman gördükleri ilgiyi görmeyen ikiz kız kardeşler bu durumdan yakınırken Müştak'ın onlara taktığı Fransızca lakaptan bahsederler:

“Kumral kız sofaya çıkınca:

- Görüyor musun Nesibe! Ağabeyim bizi öpmedi, dedi.

Diğer kız:

- İltifat da etmedi!

- Her akşam bizi ‘me liz blan’ diyerek derâgûş ederdi [kucaklardı].”

(Emine Semiye, 2010: 63)

Söz konusu Fransızca bu ifadenin “benim beyaz zambaklarım” anlamına geldiği, romanın son basımında dipnotla belirtilmektedir.

Yapıtta geçen yine Fransızca kökenli bir başka sözcük de aslında günümüz Türkçesinde de kullanmakta olduklarımızdan biridir:

“O gün sabah kahvesini içerler iken cariyelerden ziyade cüretli bulunan Nazife odaya girip, elinde bulunan sararmış eski bir kartdöviziti takdim eder.” (Emine Semiye, 2010: 226)

Komutanın Ailesi'nde geçen ilk yabancı sözcük de yine Fransızcadır:

“Ernesto kadınların sorties de bals²²'ını aldıkları tuvalet kapısına kadar ona eşlik etti.” (Juana Manso, 2006: 65)

²² Gece kıyafetinin üstüne giyilen manto. (Bkz. <http://www.larousse.com/es/diccionarios/frances/sortie> -de-bal %20)

Bunun yanısıra bir başka Fransızca sözcük de, sokağa çıkma yasağını bildiren kilise çanını ifade eden sözcüktür: *le couvre feu*²³. Ardından da aynı sözcüğün Portekizce karşılığı da okuyucuya sunulur:

“Küçük kilisenin çanı saat onu vurdu, San Francisco de Paula Kilisesi ve Büyük Şehir’in diğer kiliselerinden de çan sesleri duyuldu. Burada eski bir adetten kalmadır halen le couvre feu ya da Portekizce olarak O Ara gao saatinin vurulması.” (Juana Manso, 2006: 51)

Söz konusu yapıtların bir başka ortak biçim özelliği, her iki yazarın da romanlarında yer verdiği hizmetçi ya da köle olan roman kişilerinin konuşmada yaptıkları dilbilgisi hatalarıdır. Juana Manso’nun yer verdiği, o dönem gerçekliğine paralel olarak Afrika’dan getirilen, dolayısıyla İspanyolcayı sonradan öğrenen –belki bir bakıma öğrenemeyen- kölelerin eylemleri çekimsiz, sözcükleri bağlantısız kullanmasıdır. Bunun örneğini, evden kaçma niyeti olan Gabriela ve kölesi Alina arasındaki diyalogda görüyoruz:

*“- Hiç ümit yok... Alina, bu gece kaçacağım!
- Ben de seninle küçük hanım?
- Olamaz.
- Oh! Gece sen yalnız?
- Evet.
- Nereye?
- Bir manastıra!
- Sen, benim efendim, rahibe? Ben seni bir daha görmemek?
- Tanrı’nın dediği olacak!” (Juana Manso, 2006: 83)*

²³ Bkz. <http://fr.wikipedia.org/wiki/Couvre-feu>.

Aynı doğrultuda **Sefalet**'te de muhtemelen okuma yazma bilmeyen hizmetçilerin konuşurken yaptığı dilbilgisi hatalarını Emine Semiye yazıya aktarmış, doğrusunu da yanlışın yanında sunmayı uygun bulmuştur:

“Sadakat'in:

- Sabite! Sana intizar (inkisar)²⁴ ederim [kırılırim]. Beni de bahçeye çıkar, diye ettiği feryat üzerine dadısını selamlık tarafında başka bir odaya nakle mecbur oldu.” (Emine Semiye, 2010: 198)

İncelediğimiz yapıtların biçem özelliklerine dair belirtmek istediğimiz son konu, öğüt çizgisinde olan genel deyişler ve yargılardır. Bunlara önem vermemizin sebebiyse roman kişilerinin görüşleri ya da sözleri değil, yazarların kendilerine ait fikir ve yargıları olmasıdır. Örneğin **Sefalet**'te içgüvey gelen damadının durumuna üzülen Şeker Hanım'ı memnun etmek için Sabite, genç çifte Şeker Hanımların yanındaki evi satın alır. Böylece iki taraf da mutlu olacaktır. Emine Semiye romanda çözüm aşaması gibi görünen bu kısma, aksi yönde yaptığı yorumunu da dahil etmiştir:

“Bu cihetle iki familya birleşti. Artık mesut oldular mı? Bu suale: “La rahate fi'd dünya” [Dünyada rahatlık yoktur] deriz.” (Emine Semiye, 2010: 226)

Komutanın Ailesi'nde Gabriela ve Ernesto'nun yakınlaştığı, aşklarının başladığı bölümde gençlerin birbirine duyduğu beğeni ve ilgiyi, yazar bir başka açıdan da gösteriyor okura:

²⁴ Romanın kullandığımız basımındaki ilgili dipnot: “Emine Semiye ihtiyar kadının “inkisar” yerine yanlışlıkla “intizar” kelimesini kullandığını parantez içinde belirtiyor.” (Emine Semiye, 2010: 198)

“Aşkın gözlerde başladığı doğruysa, hiçbir şey ona güzellik kadar ilham vermez. Gerçekten “Güzellik, sevenin gözlerindedir.” denir; hele böyle olmasaydı, vay çirkinlerin haline! Zevkin gerçek güzellik yüzünden sadece içgüdüsel olduğu bakidir.” (Juana Manso, 2006: 62)

SONUÇ

Bu tez çalışmasında, aynı yüzyılda farklı kıtalarda yaşamış olan kadın yazarlar Juana Manso ve Emine Semiye'nin yenilikçi yaklaşımlarının, içinde buldukları sosyal ve siyasal koşullara nasıl tepki verdiklerinin ve yazınsal biçemlerinin karşılaştırmalı bir biçimde incelenmesi amaçlanmıştır. Her ikisi de kendi ülkelerinde ve kendi dönemlerinde yapılmayan etkinliklerin peşinde koşmuş, yazınsal kimliklerinin yanısıra siyasal ve sosyal olarak da önemli kişiler olarak tarihte yerlerini almışlardır. Topluma, toplumun çekirdeği olan aileye, kadının toplumdaki yerine, en önemlisi de kadının koşulsuz varoluşuna verdikleri önemin, **Komutanın Ailesi** ve **Sefalet** yapıtlarındaki temel düşüncelere yansıma biçimini çalışmamızın sonucunda ortaya koyduğumuza inanıyoruz.

Juana Manso ve Emine Semiye, farklı coğrafyalarda ve farklı kültürlerde yaşamalarına karşın paralel konularda ortak bir duyarlılıkla yapıtlar vermişlerdir. Yazarların dünya görüşlerinin ve yaşamlarının benzer olması nedeniyle, romanlarında aynı izlekleri kullandıklarını görmenin şaşırtıcı olmadığı görüşündeyiz.

Yapıtlarındaki ortak yönlerden söz etmek gerekirse, öncelikle her iki yazarın da beklenen sonları sunduğunu belirtebiliriz. Kötülük edenler bir biçimde kendileri de kötü hallere düşerler, kötülüğe uğrayan iyilerse intikam

duygusu taşımaksızın bir türlü yeniden iyi günlerine kavuşurlar. O dönem koşulları için belki de fazla iyi sonlanan yapıtlar olduğu bile söylenebilir.

Biçem özelliklerini incelerken karşımıza çıkan dikkat çekici noktalardan biri, her iki yapıtta da kullanılan yabancı sözcüklerin Fransızca olmasıdır. **Sefalet**'in Osmanlı Devleti-Fransa ilişkileri, Türk aydınların öğrenim için Fransa'ya gönderilmesi politikası gibi dayanakları vardır ve Fransızca sözcüklerin günlük yaşamla beraber yapıta da dahil olması görece doğaldır. Buna karşılık iletişim teknolojilerinin gelişmediği bir yüzyılda Amerika kıtasından bir yazarın da Fransızca sözcüklere yer vermesi, bir yandan konumuzu oluşturan yapıtların ortaklığı açısından ilginç bir özellik ortaya koymakta, diğer yandansa Fransız kültürünün baskınlığını yansıtmaktadır.

Çalışmamızın daha önce işlenmemiş ya da az işlenmiş yazarları ve yapıtları konu edinerek ortaya koyduğu birçok yeni tespit olduğuna inanıyoruz. Bununla beraber, bu tezin yazılma amacını da yerine getirdiğimiz görüşündeyiz. İnsan, ırkı, dili ya da inancı farklı olsa da dünyanın her yerinde aynı hassasiyeti gösterebilen bir varlıktır. Farklı kıtalardaki iki kadını ele alarak vurgulamak istediğimiz, koşullar ne olursa olsun insanların kendi yaşamlarını ve deneyimlerini başkalarıyla paylaşarak onlara fayda sağlama hevesi ve kendi çalışma gücünü içinde bulunduğu topluma vakfederek kişisel kazanç beklemezsizin o toplum uğruna sarf ettikleri çabadır. Yaşadıkları

dönemde zaman zaman hor görülen, ikinci sınıf muamele gösterilen kadınların büyük bir cesaret örneği olarak değerlendirdiğimiz ayağa kalkmaları ve zor bir dönem geçiren ülkelerini de ayağa kaldırıp güçlü hale getirmeye çalışmaları, günümüzde dahi örnek teşkil eden bir tavidir.

Teknoloji çağında bilginin git gide bireyselleştirildiği, kimi zaman toplumlara zararının da dokunduğu bir dönemdeyiz. Bu doğrultuda nüfusu çoğalan fakat içtenlikli paylaşımları azalan bir kitle haline gelme tehlikesi arz ediyoruz. Çalışmamızda konu edindiğimiz fedakar ve başarılı kadınların, yazınsal yönleri de güçlü olan figürler olarak karşımıza çıkmasının etkileyici, dikkat çekici ve geleceğe ışık tutar nitelikte olduğu inancındayız.

Yazınsal yapıtlarıyla da topluma fayda sağlamak isteyen Juana Manso ve Emine Semiye, bir ileti gönderme kaygısı taşımalarına rağmen yapıtlarında bunu okuru rahatsız edecek biçimde sunmamışlardır. Toplumun temeli olan kadın ve aile olgularını yazınsal olarak geniş anlamlarda değerlendirmiş, bugün bile yanlış algılanabilen evlilik, dostluk, aile gibi kavramları tartışmaya açarak ufku geniş okurlar yaratmayı hedeflemişlerdir.

Sunduğumuz bu tezle, tıpkı incelediğimiz kadın yazarlar gibi hem yazınsal hem sosyal olarak faydalı bir çalışma ortaya koyduğumuzu ümit ediyoruz.

ÖZET

Bu tezde, her ikisi de yazar, öğretmen, gazeteci ve kadın hareketi öncüsü olan Juana Manso ve Emine Semiye'nin ortaya koydukları ve içinde yer aldıkları çalışmalarla yazın, eğitim ve kadın kavramlarına bakışlarındaki benzerlikler ele alınmıştır. Yaşadıkları ülkelerin koşulları çerçevesinde yaşam tarzları benzeşen söz konusu kadın yazarlar, sosyal ve siyasal yaşamda da etkinlik göstermişlerdir.

Yazınsal yaşamlarının da karşılaştırıldığı bu çalışmada jeopolitik durumları birbirinden farklı olan ülkelerin vatandaşları olan Juana Manso ve Emine Semiye'nin paralel olarak yazın dünyasına öykü ve makalelerle girdikleri, ardından kadınlara yönelik gazeteler çıkardıkları, sonra da roman başta olmak üzere birçok yazınsal türde yapıtlar verdikleri ortaya konulmuştur.

Emine Semiye'nin genç bir kızın varlıklı bir yaşam sürerken tuzağa düşürülerek sefaletle sürüklenmesi ve gerçeğin ortaya çıkmasıyla eski yaşantısına geri dönmesini konu alan **Sefalet** adlı romanıyla Juana Manso'nun anaerkil bir ailenin ve yaşadıklarının, dönemin kölelik düzenine yapılan eleştirel göndermelerle sunulduğu **Komutanın Ailesi (La Familia Del Comendador)** yapıtları incelenmiş, ortak izlekleri *kadın* ve *aile* olmak üzere izlekler, biçim ve dil açılarından karşılaştırılmıştır.

SUMMARY

The aim of this thesis is to present the similarities between the views of Juana Manso and Emine Semiye; both author, teacher, journalist and leader of women's movement, about the concept of education, literature and women.

Women writers in question; who had similar life styles in accordance with their countries' conditions, appeared in social and political life as well.

In this study where the writers' literary lives are compared, it's shown that Juana Manso and Emine Semiye; who were the citizens of countries with different geopolitical positions, paralelly stepped into the literary world with stories and articles, published newspapers for women, and delivered many kinds of literary works, especially novels.

Emine Semiye's novel, *Sefalet*, which is about a wealthy young girl who falls into a trap and is driven to poverty, and her reclaiming her old life back once the truth comes out, and Juana Manso's novel, *La Familia Del Comendador*, which presents a matriarchal family and their experiences along with the critical referances made to slavery in that period, are both analyzed, and their common themes, being woman and family, are compared in terms of form and language.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Alaniz, Rogelio, **Hombres y Mujeres en Tiempos de Orden: De**

Urquiza a Avellaneda, Santa Fe, Ediciones UNL, 2006.

Aytaç, Gürsel, **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Ankara,

Gündoğan Yayınları, 1999.

Aytaç, Gürsel, **Genel Edebiyat Bilimi**, Ankara, Papirüs Yayınevi, 1999.

Aytaç, Gürsel, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Ankara, T.C. Kültür

Bakanlığı Kültür Eserleri, 2001.

Bekiroğlu, Nazan, **Şair Nigar Hanım**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

Emine Semiye, **Sefalet**, İstanbul, Lacivert Yayıncılık, 2010.

Enginün, İnci, **Mukayeseli Edebiyat**, İstanbul, Dergah Yayınları, 1999.

Enginün, İnci, **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-**

1923), İstanbul, Dergah Yayınları, 2006.

Erden, Aysu, **Türk Edebiyatında Kadın Yazarlar (Kötücüllük-**

Cinsellik Erotizm), İstanbul, Hayal Yayınları, 2011.

Fendoğlu, Hasan Tahsin, **Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri**, İstanbul, Beyan Yayınları, 2002.

Fernández, Jorge Raúl, Rondina, Julio César, **Historia Argentina: 1810-1930**, Santa Fe, Universidad Nacional del Litoral, 2006.

Fernández, Luis Suárez, Sánchez-Barba, Mario Hernández, **Historia General de España y América** (Volumen 15), Madrid, Ediciones Rialp, 1989.

Hürmen, Fatma Rezan, **Ressam Naciye Neyyal'in Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları**, İstanbul, Pınar Yayınları, 2004.

Işık, İhsan, **Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi**, Ankara, Elvan Yayınları, 2004.

Juana Manso, **La familia del Comendador y otros textos**, Bueno Aires, Colihue: Biblioteca Nacional de la República Argentina, 2006.

Karal, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.

Kaymaz, Kadriye, **Gölgedeki Kalem Emine Semiye**, İstanbul, Küre Yayınları, 2009.

Kurnaz, Şefika, **Hürriyet Yolunda Bir Ömür Emine Semiye, Hayatı, Eserleri, Fikirleri**, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 2007.

Kurnaz, Şefika, **Osmanlı Kadın Hareketinde Bir Öncü Emine Semiye**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008.

Lewkowicz, Lidia F., **Juana Paula Manso (1819-1875): Una mujer del Siglo XXI**, Buenos Aires, Ediciones Corregidor, 2000.

Mizraje, María Gabriela, **Argentinas de Rosas a Perón**, Buenos Aires, Editorial Biblos, 1999.

Moran, Berna, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I Ahmet Mithat'tan A. H. Tanpınar'a**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

Ortaylı, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

Pigna, Felipe, **Mujeres tenían que ser**, Buenos Aires, Editorial Planeta, 2011.

Santomauro, Hector Nicolas, **Juana Manso y las luchas por la educación pública en la Argentina**, Buenos Aires, Ediciones Corregidor, 1994.

Sarmiento, Domingo Faustino, **Vida de Abran Lincoln**, New York, D. Appleton y Ca., 1866. (<http://es.scribd.com/doc/36186386/Vida-de-Abran-Lincoln-Por-D-F-sarmiento>)

Toros, Taha, **Mazi Cenneti**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.

Makaleler:

Anderson, Brittany, “Juana Manso: periodista feminista del siglo XIX”,
InVerso, 2005, S.5.
(<http://www.csun.edu/inverso/Issues/Issue%205/Anderson.htm>)

Area, Lelia, “El Periódico *Álbum de Señoritas* de Juana Manso (1854):
Una Voz Doméstica en la Fundación de Una Nación”, **Revista
Iberoamericana**, 1997, C.LXIII, S.178-179, s.149-171.
(<http://www.feminaria.com.ar/colecciones/archivos/003/003.pdf>)

Atakan, Şebnem, “Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin İlişkilerinin
Başlangıcı”, **Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika (Başlangıç
Dönemi)**, Ankara, Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama
Merkezi Yayınları, 2012, s.1-7.

Bayram, Yavuz, “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama”,
**Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat
Araştırmaları Dergisi**, 2004, S.16, s.69-93.

Coromina, Irene Susana, “El Álbum de Señoritas y la emancipación de la
mujer”, **Dialogía**, 2008, S.3, s.169-186.
(dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2962903.pdf)

Esen, Nüket, "Bir Osmanlı Kadın Yazarın Doğuşu", **Journal of Turkish
Studies - Türklük Bilgisi Araştırmaları**, 2000, S. 24, s.115-120.

Genç, Hamdi, Bozkurt, İ. Murat, “Osmanlı’dan Brezilya ve Arjantin’e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu (1850-1915)”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2010, C.28, S.2, s.71-103.

Karaca, Şahika, “Çağdaş Türkiye Türkçesinin Kuruluşunda Emine Semiye Hanım’ın Öncü Düşünceleri”, **Türk Dili**, 2011, C.I, S.715, s.29-34.

Karaca, Şahika, “Modernleşme Döneminde Bir Kadın Yazarın Portesi: Emine Semiye Hanım”, **Bilig**, 2011, S.57, s.115-132.

Karataş, Evren, "Türkiye’de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri", **Turkish Studies**, 2009, C.IV, S.8, s.1652-1673.

Kurnaz, Şefika, “Emine Semiye’nin Ablası Fatma Aliye’ye Mektupları”, **Türkbilig**, 2007, S.14, s.131-142.

Mataix, Remedios, "Antídotos del destierro. La escritura como "desexilio" en Juana Paula Manso", **Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes**, 2010. (www.cervantesvirtual.com/obra/antidotos-del-destierro-la-escritura-como-desexilio-en-juana-paula-manso/)

Meyer, Constanza V., “Cuerpo, sexo y comida: un triángulo femenino”, **Mujeres y cultura en la Argentina del siglo XIX**, Buenos Aires, Feminaria Editora, 1994, s.121-126. (dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2962903.pdf)

Ringuelet, Gisèle, “De las madres virtuosas a las mujeres escritoras”,
Analiticón, S.2/3, 2007.

(microscopia2007.blogspot.com/2007/03/mujeres-juana-manso.html)

Rússovich, Rosa María Brenca, Juana Paula Manso, **Seminario de los
Jueves**, S.IV, 2008.

(<http://www.tomasabraham.com.ar/seminarios/2008/manso.pdf>)

Southwell, Myriam, “Juana P. Manso”, **Perspectivas**, 2005, C.XXXV,
S.1.

(http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/publications/ThinkersPdf/mansos.pdf)

Zuccotti, Liliana Patricia, “Gorriti, Manso: de las Veladas literarias a “Las conferencias de maestra”, **Mujeres y cultura en la Argentina del siglo XIX**, Buenos Aires, Feminaria Editora, 1994, s. 96-108.

(dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2962916.pdf)

Tezler:

Aydınğör, Figen, “Tanzimat Döneminde (1839–1876) Kadın Yaşamındaki Modernleşme”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2006.

Karaca, Şahika, “Emine Semiye, Hayatı, Fikir Dünyası, Sanatı, Eserleri”, Yayınlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2010.

Kaymaz, Kadriye, “İlk Türk Kadın Yazarlardan Emine Semiye Hanım, Hayatı ve Eserleri”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Sarı, Arzu. “Muallime Romanının Santimantal Kodlarla Okunması”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Saygılıgil, Feryal, “Osmanlı'daki Tartışma; Kadın Hekim Olmalı mı Olmamalı mı?”, <http://www.kadinhareketi.org/content/view/986/1/>, 2011.

İnternet:

Aydın, Selçuk, www.habername.com/haber/osmanlica-dergi-kadin-kultur-28905.htm, 2009.

<http://abc.gov.ar/>

<http://www.argentinavuelve.com.ar>

<http://www.belgeler.com/>

<http://www.cervantesvirtual.com/>

<http://www.educ.ar>

<http://www.elhistoriador.com.ar>

<http://es.wikipedia.org>

<http://es.wikisource.org/>

<http://www.feminisite.net>

<http://www.feminaria.com.ar>

<http://ideasfem.wordpress.com/>

<http://www.juanamanso.org/>

<http://www.larousse.com>

<http://www.lecturalia.com/>

<http://www.sabitifikir.com/>

<http://www.slideshare.net>

<http://tr.wikipedia.org/>

<http://lema.rae.es/drae/>

<http://tdkterim.gov.tr/bts/>

<http://www.wordreference.com/>

<http://www.zargan.com/>

Başvuru kaynakları:

Bilgin, Muhittin, **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2006.

Kavcar, Cahit, Oğuzkan, Ferhan, Aksoy, Özlem, **Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2009.

-----, **Diccionario de la Lengua Española**, Real Academia Española, Espasa Libros, 2001.

-----, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.

-----, **Yazım Kılavuzu**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.